

Republika e Kosovës

Republika Kosova ~ Republic of Kosovo

Qeveria ~ Vlada ~ Government

Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit

Ministarstvo Kulture, Omladina i Sporta ~ Ministry of Culture, Youth & Sport

STRATEGJIA KOMBËTARE PËR TRASHËGIMINË KULTURORE 2017-2027

Republika e Kosovës

Republika Kosova ~ Republic of Kosovo

Qeveria ~ Vlada ~ Government

Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit

Ministarstvo Kulture, Omladina i Sporta ~ Ministry of Culture, Youth & Sport

**STRATEGJIA KOMBËTARE PËR
TRASHËGIMINË KULTURORE
2017-2027**

PËRIMBAJTJA

SHKURTESAT	6
1. PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE	8
2. HYRJE	14
3. METODOLOGJIA	18
4. SFONDI	20
5. VIZIONI, SYNIMET DHE OBJEKTIVAT	24
OBJEKTIVI 1: AVANCIMI I KORNIZËS LIGJORE DHE INSTITUCIONALE	27
OBJEKTIVI 2: QASJA E INTEGRUAR NË TRASHËGIMINË KULTURORE, DREJT ZHVILLIMIT TË QËNDRUESHËM	30
OBJEKTIVI 3: PËRFSHIRJA E TRASHËGIMISË KULTURORE NË PLANET ZHVILLIMORE	33
OBJEKTIVI 4: PROMOVIMI I TRASHËGIMISË KULTURORE	36
OBJEKTIVI 5: EDUKIMI, AFTËSIMI DHE PJESËMARRJA AKTIVE NË MBROJTJEN E TRASHËGIMISË KULTURORE	39
6. HAPAT E ARDHSHËM PËR ZBATIMIN E STRATEGJISË	42
7. PLANI I VEPRIMIT	46
8. REFERENCAT	64

Ekipi përgjegjës për hartimin e Strategjisë Kombëtare për Trashëgimi Kulturore

Vjollca Aliu, Udhëheqëse e Departamentit të Trashëgimisë Kulturore, udhëheqëse e ekipit;

Arsim Canolli, Antropolog, Këshilltar i Ministrit;

Feim Hoxha, Udhëheqës i Departamentit Ligjor;

Taibe Selmani, Udhëheqëse e Divizionit për Buxhet dhe Financa;

Brikena Mulliqi, Udhëheqës i Departamentit për Integrim Evropian dhe Koordinim të Politikave;

Valon Krasniqi, Zyra për Planifikim Strategjik, Zyra e Kryeministrit

Dodona Gashi, Ministria e Integrimi Evropiane;

Luan Nushi, Ministria e Planifikimit Hapësinor;

Atifete Jakupaj, Ministria e Financave;

Shemsi Krasniqi, Sociolog UP; anëtar i Këshillit Drejtues të Institutit Arkeologjik të Kosovës

Pleurat Kabashi, Kryesues i Këshillit Drejtues të Institutit Arkeologjik të Kosovës;

Nita Luci, antropologe UP ;

Zanita Halimi, antropologe Kryesuese e Këshillit Drejtues të Muzeut të Kosovës;

Sazan Ibrahim, Asociacioni i Komunave të Kosovës;

Florina Jerliu, Arkitekte, UP;

Anëtare Këshillit Drejtues të Institutit të Kosovës për Mbrojtjen e Monumenteve,;

Skender Boshtrakaj, Udhëheqës i Divizionit për Menaxhimin e Integruar;

Hajrulla Çeku, Drejtor i OJQ-së “Ec ma Ndryshe”

Sali Shoshi, Drejtor i OJQ-së “CHwB” në Kosovë

Kreshnik Bajraktari, Zyrtar për Trashëgimi, Këshilli i Kosovës për Trashëgimi Kulturore

Valon Shkodra, Muzeolog, Anëtar i Këshillit Drejtues të Institutit të Kosovës për

Mbrojtjen e Monumenteve

Autore e dokumentit të Strategjisë: Florina Jerliu

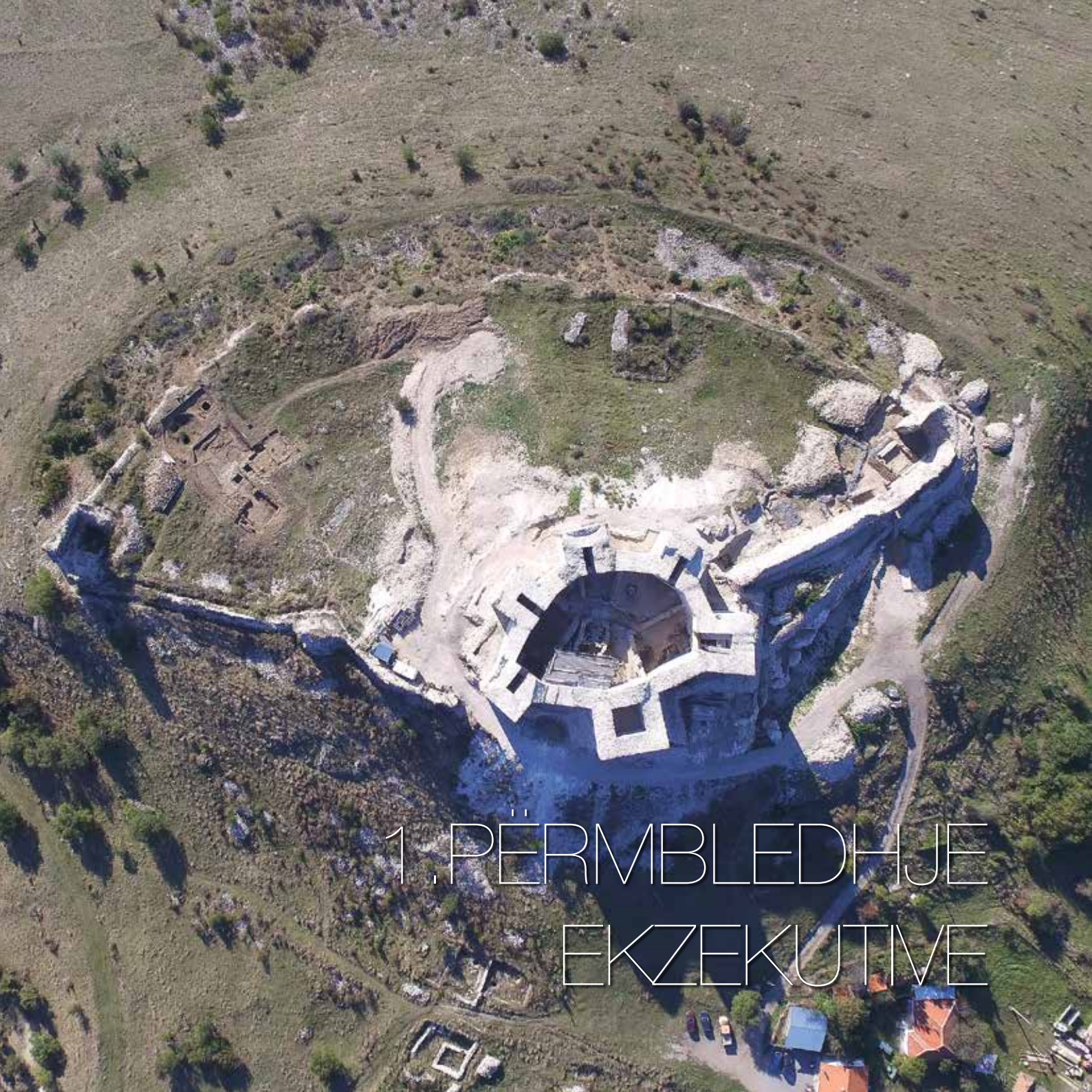
©MKRS 2016

SHKURTESAT

BE - Bashkimi Evropian
DTK - Databaza e Trashëgimisë Kulturore
ESDP - Perspektiva e Zhvillimit Hapësinor Evropian
KMZ - Komisioni për Monitorim dhe Zbatim
IPA - Instrument for Pre-accession Assistance
KASH - Korniza Afatmesme e Shpenzimeve 2015-2018
KKTK - Këshilli i Kosovës për Trashëgimi Kulturore
KMZ-SKTK - Komiteti Monitorues për Zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Trashëgimi Kulturore 2015-2025
MAPL - Ministria e Administrimit të Pushtetit Lokal
MASHT - Ministria e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë
MKRS - Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit
MSA - Marrëveshja për Stabilizim-Asociim
MTI - Ministria e Tregtisë dhe Industrisë
MZHE - Ministria e Zhvillimit Ekonomik
SEE 2020 - Strategjia e Evropës Juglindore 2020 për Punësim dhe Prosperitet në Perspektivën Evropiane
SPZ - Zonat e Veçanta të Mbrojtura
UNESCO - United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
VNTK - Vlerësimi i Ndikimit në Trashëgiminë Kulturore
VNM - Vlerësimi i Ndikimit në Mjedis

1. PËRMBLEDHJE EKZEKUTIVE

Strategjia Kombëtare për Trashëgimi Kulturore 2017-2027 është një strategji gjithëpërfshirëse e Qeverisë së Kosovës në fushën e trashëgimisë kulturore, e cila synon vendosjen e kornizave afatgjata për vizionin dhe ofrimin e zgjidhjeve të bazuara në parimin e qëndrueshmërisë. Ky dokument strategjik synon avancimin e sistemit dhe të mekanizmave për mbrojtjen dhe ruajtjen e trashëgimisë kulturore të Kosovës në përputhje me kornizën ligjore, parimet dhe standardet ndërkombetare, si dhe mbi bazën e zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror dhe kulturor. Megjithë sfidat e shumta në këtë drejtim, të trashëguara dhe aktuale, angazhimi i vazhdueshëm i MKRS dhe institucioneve relevante në fushën e trashëgimisë kulturore ka bërë që kjo të kthehet në prioritet qeveritar.

Me këtë Strategji, trashëgimia kulturore përcaktohet si shtyllë e rëndësishme e zhvillimit të qëndrueshëm të vendit, që do të arrihet nëpërmjet bashkëpunimit dhe pjesëmarrjes efektive në avansimin e sistemit të mbrojtjes. Në të adresohen aspektet themelore që në mënyrë të drejtpërdrejtë synojnë promovimin e vlerave reale socio-kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Republikës së Kosovës, si dhe rritjen e dukshmërisë së vlerave potenciale të saj. Synimet e Strategjisë mund të përmbledhen si në vijim:

- [i] Sistemi ligjor dhe institucional i mbrojtjes - në përputhje me Kushtetutën e Republikës së Kosovës, ligjeve tjera relevante dhe angazhimeve të Kosovës, si dhe orientimin e Qeverisë së Kosovës karshi Prioriteteve të Partneritetit European dhe anëtarësimit në UNESCO;
- [ii] Qasja e integruar në mbrojtje - sipas parimeve dhe trendeve të planifikimit dhe zhvillimit të qëndrueshëm urban, ekonomik, shoqëror dhe kulturor;
- [iii] Edukimi, promovimi dhe ndërgjegjësimi qytetar - me qëllim të nxitjes së ndjenjës së identitetit kulturor dhe si burim i frymëzimit dhe inovimit.

Strategjia ndërtohet mbi qëllimet (objektivat) konkrete. Objektivat e Strategjisë burojnë nga synimet më lartë dhe mbi bazën e analizës së përvojave të kaluara, gjendjes aktuale në domenin ligjor, infrastrukturor dhe programor, si dhe të çështjeve në fushën e trashëgimisë kulturore që bëhen subjekt trajtimi në dhjetëvjetëshin vijues në Kosovë. Objektivi i parë korrespondon me synimin e parë; objektivat 2 dhe 3 burojnë nga synimi i dytë, ndërsa objektivat 4 dhe 5 nga synimi i tretë. Objektivat janë përkufizuar si më poshtë:

1. Avancimi i kornizës ligjore dhe institucionale;
2. Qasja e integruar në mbrojtje të trashëgimisë kulturore, drejt zhvillimit të qëndrueshëm;
3. Përfshirja e trashëgimisë kulturore në planet zhvillimore;

4. Promovimi i trashëgimisë kulturore;

5. Edukimi, aftësimi dhe pjesëmarrja aktive në mbrojtjen e trashëgimisë kulturore.

Objektivat dhe veprimet specifike do të identifikohen nga institucionet e trashëgimisë kulturore në përputhje me kompetencat e tyre për planifikim dhe veprim strategjik sektorial, si pjesë e procesit të reformës institucionale në funksion të zbatimit të kësaj Strategjie, në përputhje me ligjet relevante në fuqi. Prandaj, ky dokument duhet të kuptohet si politikë programore dinamike, e hapur ndaj kontributeve sektoriale dhe multidisiplinare në fushën e trashëgimisë kulturore.

Në këtë vazhdë, Strategjia përcakton qasjet dhe veprimet orientuese për funksionim efektiv të sektorit të trashëgimisë kulturore në periudhën dhjetëvjeçare 2017-2027.

1. Në fushën e avancimit të kornizës ligjore dhe institucionale, prioritet mbetet investimi në institucionet e trashëgimisë kulturore dhe në sistemin e mbrojtjes në përgjithësi. Paralelisht, avancimi i vazhdueshëm i legjislacionit për trashëgimi kulturore do të përfshijë përveç ligjbërjes edhe masat që garantojnë harmonizimin me ligjet tjera të Kosovës, si dhe me legjislacionin e BE-së. Në funksion të zbatimit të ligjit, Strategjia përcaktohet për veprimtari të integruar të mbrojtjes në sektorët vital si inventarizimi dhe digjitalizimi i trashëgimisë kulturore, menaxhimi dhe monitorimi i gjendjes së trashëgimisë dhe trajtimi i saj kur është e përshtatshme, partneriteti dhe bashkëpunimi ndërsektorial.
2. Qasja e integruar me këtë strategji merr përmasa zhvillimore në gjithë territorin e Kosovës duke e promovuar trashëgiminë kulturore si resurs të zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror dhe kulturor, në konsultim me aktorët relevantë dhe nëpërmjet pjesëmarrjes aktive të komuniteteve relevante, përfshirë komunitetet fetare, si dhe pronarët, poseduesit dhe shfrytëzuesit e pronave kulturore, siç është përcaktuar me legjislacionin përkatës dhe angazhimet ndërkombëtare ligjore dhe politike të institucioneve të Kosovës. Në këtë kuadër, Strategjia përcaktohet për krijim të platformave të asocimit dhe të bashkëpunimit ndërinstitutional dhe multisektorial për ruajtjen dhe menaxhimin efektiv të aseteve të trashëgimisë kulturore dhe përfshirjen e saj në agjendën e Qeverisë së Kosovës për zhvillim të qëndrueshëm.
3. Objektiv i veçantë dhe sfidues në këtë qasje bëhet përfshirja e trashëgimisë kulturore në plane dhe programe zhvillimore komunale dhe kombëtare. Metodologjia dhe praktikat e mira të konzervimit të integruar të cilat promovojnë konkurrencë të lirë dhe të shëndoshë, si dhe nxitjen e kreativitetit dhe të inovacionit, do të vehen në shërbim të komunave të Kosovës nëpërmjet avancimit dhe zbatimit konsekuent të dokumentit strategjik të MKRS-së për konzervimin e integruar (2010) dhe në harmoni me udhëzimet dhe praktikat ndërkombëtare, të promovuara nga UNESCO, KE, ICOMOS, ICCROM, etj. Gjithashtu, vlerësimi i ndikimit në trashëgiminë kulturore si pjesë e mekanizimit për vlerësim të ndikimit në mjedis

do të fuqizohet si masë që siguron ruajtjen e autenticitetit dhe meaxhimin adekuat të resurseve dhe pronave kulturore.

4. Komunikimi dhe promovimi gjithëpërfshirës i trashëgimisë kulturore dhe i arritjeve në fushën e zhvillimit kulturor me këtë Strategji bëhet hallkë vitale e procesit të mbrojtjes dhe njëherit e mëvetësishme, e cila garanton promovimin e vlerave reale socio-kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Kosovës. Strategjia në këtë kuadër shtron si këkresë studimin e plotë dhe sistematik të trashëgimisë kulturore, si dhe interpretimin objektiv për t'u plasuar në botime dhe medime virtuale. Në funksion të zbatimit të këtij qëllimi, investimet do të orientohen në përmirësimin e turizmit kulturor dhe të infrastrukturës përcjellëse për interpretim dhe prezantim, si dhe promovim të diversitetit kulturor dhe simbolikës reprezentative të Trashëgimisë Kulturore të Kosovës.
5. Edukimi, aftësimi dhe pjesëmarrja aktive, në këtë kuadër, do të përkrahet me qëllim të zhvillimit pozitiv të debatit bashkëkohor në fushën e trashëgimisë kulturore në Kosovë. Së këndejmi, do të përkrahet ndërtimi sistematik i kapaciteteve profesionale të punonjësve të trashëgimisë kulturore, të cilët përbëjnë burimin formal të komunikimit dhe të veprimit pjesëmarrës me publikun e gjerë. Përtej këtij angazhimi dhe duke ruajtur të drejtat e pronarëve, poseduesve dhe shfrytëzuesve të pronave kulturore, Strategjia thërret për përmirësim të “qasjes për të gjithë” në trashëgiminë kulturore si e drejtë e të gjithë qytetarëve të Kosovës dhe si kontribut i të gjitha palëve për sigurim të qasjes së papenguar, që garanton përmirësimin e imazhit Kosovës në sytë e popullatës kosovare dhe të vendeve tjera në botë.

Zbatimi i kësaj Strategjie bazohet në tre hapat fundamentale si në vijim:

– Plani i Veprimit (Indikativ) dhe politikat komplementare – Plani Veprimit në formatin final të tij do të konkretizojë për secilin objektiv strategjik masat dhe veprimet orientuese, trupat koordinues dhe subjektet e definuara si institucione ose/dhe grupe ndërinstitucionale/multisektoriale për zbatimin e tyre, afatet kohore dhe burimet materiale të nevojshme për zbatim, si dhe indikatorët e monitorimit të zbatimit. Politikat komplementare do të vendosen kundrejt objektivave të kësaj Strategjie dhe do të kualifikohen si:

- i) të zbatueshme brenda afatit trevjeçar, me ç'rast merr si orientim Kornizën Afatmesme të Shpenzimeve 2015-2018 dhe vlerësimin e kornizave buxhetore sektoriale;
- iii) të zbatueshme brenda afatit dhjetëvjeçar të kësaj Strategjie, që do të definohen më tej nëpërmjet strategjive sektoriale dhe planeve konsekuente të veprimit;

- iii) me zbatueshmëri që shkon përtej afatit të kësaj Strategjie, e që përmbledh veprime të proceseve të vazhdueshme të cilat garantojnë integrimin e trashëgimisë kulturore në agjendat e zhvillimit të qëndrueshëm

– Financimi i aktiviteteve – që do të definohet në bazë të vlerësimit të përafërt të burimeve financiare në dispozicion (buxheti i Kosovës, i cili mbetet burimi kryesor i financimit në fushën e trashëgimisë kulturore; fondet e buxhetit të qeverisjes komunale; fondet e IPA-s, donacionet, incentivat, të hyrat vetanake të institucioneve, dhe të tjera) dhe në një analizë financiare dhe të planeve të veprimit, që do të konkretizohen duke marrë për bazë:

- i) buxhetet e alokuara për veprimet/aktivitetet që janë pjesë e proceseve aktuale;
- ii) buxhetet e nevojshme dhe afatet për sigurimin e tyre për veprimet/aktivitetet e reja të nevojshme për zbatimin efektiv të objektivave të Strategjisë.

– Mekanizmi për Monitorim të Zbatimit të Strategjisë – Strategjia ordinon krijimin e një Komiteti Monitorues për Zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Trashëgimi Kulturor (KMZ-SKTK) 2017-2027, që për qëllim ka monitorimin e progresit dhe kontrollin e veprimeve që çojnë në zbatimin e objektivave strategjike, si dhe sistemin e komunikimit dhe të raportimit në lidhje me progresin e zbatueshmërisë.

2. HYRJE

Trashëgimia kulturore është një ndër sektorët prioritarë të Qeverisë së Republikës së Kosovës, siç përcaktohet në Programin e Qeverisë të Republikës së Kosovës 2015-2018 dhe Kornizën Afatmesme të Shpenzimeve 2015-2018. Trashëgimia kulturore e Kosovës përfshin monumentet, lokalitetet, artefaktet dhe atributet jomateriale të krijuara nga të gjithë njerëzit që jetuan në Kosovë përgjatë shekujve.

Mbi të gjitha, Republika e Kosovës siguron ruajtjen dhe mbrojtjen e trashëgimisë kulturore dhe fetare, ashtu siç është përcaktuar në nenin 9 të Kushtetutës së Republikës së Kosovës. Për më tepër, ajo është obligohet që të promovojë ruajtjen e trashëgimisë kulturore dhe fetare të të gjitha komuniteteve, si dhe ka detyrime të veçanta për sigurimin e mbrojtjes efektive të të gjitha objekteve dhe monumenteve të rëndësishme kulturore dhe fetare për komunitetet, ashtu siç përcakton nenin 58, paragrafi 5 i Kushtetutës së Republikës së Kosovës.

Kushtetuta dhe dokumentet tjera përkatëse, përfshirë Letrën e institucioneve të Kosovës drejtuar Delegationeve Kombëtare të UNESCO-s të datës edhe 7 tetor 2015 e cila përmbledh angazhimet e Kosovës lidhur me mbrojtjen e trashëgimisë kulturore dhe fetare mbi bazën e dispozitave të Aneksit V të PGjS, formojnë bazën institucionale për hartimin e kësaj Strategjie Kombëtare të Trashëgimisë Kulturore 2017-2027. Bazën ligjore e përbëjnë ligjet në fuqi, respektivisht: Ligji për Trashëgimi Kulturore, Ligji për Zonat e Veçanta të Mbrojtura (përfshirë Ligjin për Qendrën Historike të Prizrenit dhe Ligjin për Hoçën e Madhe), Ligji për Fshatin Zym të Hasit; Ligji për Lirinë Fetare në Kosovë, Ligji mbi Ekspropriimin, Ligji i Ndërtimit, Ligji për Institucionet e Kulturës dhe Ligji për Vetëqeverisjen Lokale; gjithashtu ligjet tjera si Ligji për Planifikimin Hapësinor dhe Ligji për Arkivat, aktet ligjore dhe nënligjore siç është edhe ai mbi Komisionin për Monitorim dhe Zbatim (KMZ) krijuar në përputhje me Ligjin për Zonat e Veçanta të Mbrojtura përfshirë akte të tjera administrative të cilat sigurojnë mbrojtjen e veçantë të trashëgimisë kulturore dhe fetare të Kishës Ortodokse Serbe në Kosovë, si dhe provizionet e bashkëpunimit evropian dhe standardet ndërkombëtare të trashëgimisë kulturore dhe praktikave më të mira, duke përfshirë ato që promovojnë diversitetin dhe dialogun kulturor dhe fetar .

Hartimi i kësaj Strategjie afatgjatë shënon një hap të rëndësishëm në konsolidimin e orientimeve, politikave dhe veprimeve strategjike në fushën e trashëgimisë kulturore, si dhe të dokumenteve strategjike dhe programore të hartuara nga MKRS deri më sot. Si e tillë, kjo Strategji synon vendosjen e kornizave afatgjata të vizionimit dhe ofrimin e zgjidhjeve të bazuara në parimet e qëndrueshmërisë.

Strategjia orientohet kah objektivat evropiane për bashkëpunim kulturor Marrëveshjen e Stabilizim-Asocimit (MSA), qasja gjithëpërfshirëse trashëgimisë kulturore e shprehur në praktikat dhe planet e BE-së për të shprehur në fushën e kulturë, si dhe bashkëpunimi rajonal, në suaza të Strategjisë së Evropës Juglindore 2020 për Punësim dhe Prosperitet në Perspektivën Evropiane (SEE 2020).

Korniza e veprimit të kësaj Strategjie mbështetet në parimin bashkëkohor të konceptimit të trashëgimisë kulturore si nocion i hapur dhe dinamik me qëllim të adaptimit ndaj arritjeve dhe sfidave gjithnjë të ndryshueshme në kontekstin zhvillimor global. Prandaj, ky dokument duhet të kuptohet si politikë programore dinamike, e hapur ndaj kreativitetit dhe diversitetit të kontributeve sektoriale dhe multidisiplinare në fushën e trashëgimisë kulturore. Në këtë vazhdë, objektivat specifike do të identifikohen nga institucionet e trashëgimisë kulturore në përputhje me kompetencat e tyre për planifikim dhe veprim strategjik sektorial, si pjesë e procesit të reformës institucionale dhe në funksion të zbatimit të kësaj Strategjie.

3. METODOLOGJIA

Gjatë hartimit të Strategjisë janë shqyrtuar gjerësisht përvojat e kaluara dhe gjendja e trashëgimisë kulturore në Kosovë, si dhe çështjet që kërkojnë rishikim dhe orientim të ri në periudhën 2017-2027. Çështjet dhe përvojat janë identifikuar në formë të analizës së të dhënave nga dokumentet relevante të rëndësisë kombëtare për Republikën e Kosovës, si dhe në bazë të përvojës institucionale në ballafaqimin ditor me problematikat e fushës së trashëgimisë kulturore. Faktorët ndikues dhe orientimet e synuara me këtë Strategji janë identifikuar gjatë një procesi pune dhe konsultimesh të grupit punues, nëpërmjet aplikimit të modeleve të afirmuara për analizë të situatave (përfshirë analizën SWOT) dhe për arritje të rezultateve të matshme dhe të zbatueshme (parimeve SMART). Procesi i punës së grupit punues është zhvilluar në formë të takimeve gjithëditore dhe konsultimeve të vazhdueshme. Gjithashtu, janë mbajtur pesë takime konsultative për hartim draftit të këtij dokumenti.

Disa çështje të identifikuar në dokumentet e mëparshme strategjike dhe tematike të hartuara nga MKRS vazhdojnë të mbajnë rëndësinë; prandaj janë reflektuar edhe në këtë Strategji në formë të rishikuar ashtu që të mundësohet qasja ndërsektoriale.

Institucionet e përfshira në përgatitjen e Strategjisë Kombëtare për Trashëgimi Kulturor janë:

- Ministria e Kulturës, Rinisë dhe Sportit dhe institucionet vartëse të trashëgimisë kulturore;
- Zyra për Planifikim Strategjik/ZKM; Ministria e Integrimit Evropian; Ministria e Financave;
- Ministria e Mjedisit dhe Planifikimit Hapësinor;
- Zbatimi dhe Monitorimi Këshilli për çështje që bien nën mandatin e tij; Komisioni për Monitorim dhe Zbatim për çështjet që bien nën mandatin e tij; Univeristeti i Prishtinës “Hasan Prishtina” ;
- Këshilli i Kosovës për Trashëgimi Kulturor;
- OJQ-të vendore ‘CHwB’ Prishtinë dhe ‘Ec Ma Ndryshe’ Prizren.

Fazë e rëndësishme e procesit të hartimit të Strategjisë është edhe konsultimi i ekspertëve të fushës dhe palëve të ndryshme të interesit, përfshirja e të cilëve garanton zbatueshmërinë e Strategjisë. Palët që janë konsultuar gjatë përgatitjes së këtij dokumenti janë ekspertë të fushës nga radhët e institucioneve të kulturës, Komunitet e Kosovës, Ministrinë, Agjencioneve, komuniteti akademik, shoqëria civile dhe komunitetet e tjera sipas mundësisë, duke respektuar rregullat e procedurave për konsultime publike.

4. SFONDI

Trashëgimia kulturore e Kosovës është shprehje dhe krijimtari e realiteteve jetësore të zhvilluara në harkun kohor mbi tetë mijë vjet, që nga parahistoria në vijim deri më sot. Kjo pasuri e trashëguar me vlera unike artistike, estetike, historike dhe karakteristika tradicionale, ilustron me diversitetin e pasur të trashëgimisë arkitekturore, arkeologjike, të luajtshme dhe shpirtërore, si dhe me peizazhin e pasur kulturor.

Si në shumë vende të Evropës Juglindore, sistemi i mbrojtjes së trashëgimisë kulturore në Kosovë nuk është në nivel të kërkesave dhe trendeve bashkëkohore. Kjo mospërputhje shfaqet si pasojë e një historie mbi gjysmëshekullore të instrumentalizimit politik dhe trajtimit subjektiv të saj nga ana e ish regjimit komunist, që përfundoi me shkatërrimin masiv të trashëgimisë kulturore në kontekstin e luftës së viteve 1998/99 në Kosovë, si dhe gjatë trazirave të marsit të vitit 2004. Megjithë përpjekjet për përmirësim të gjendjes gjatë periudhës së tranzicionit, sektori i trashëgimisë kulturore mbetet mjaft kompleks dhe i brishtë kundrejt zhvillimeve të reja të përgjithshme. Krahas konsolidimit të institucioneve demokratike, sistemi i mbrojtjes dhe ruajtjes së trashëgimisë kulturore në Republikën e Kosovës është përmirësuar gradualisht dhe sot zë vend të rëndësishëm në politikat shtetërore.

Megjithë sfidat e shumta, të trashëguara dhe aktuale, MKRS në vazhdimësi ka bërë përpjekje për avancimin e proceseve në fushën e trashëgimisë kulturore, duke e kthyer atë në prioritet qeveritar.

Strategjia Kombëtare për Trashëgiminë Kulturore vjen si rezultat i këtij orientimi dhe i nevojës për adresim strukturor të sfidave aktuale dhe të ardhshme, në përputhje me orientimin e Kosovës për bashkëpunim kulturor të hapur dhe intenziv me BE-në në kuadër të Marrëveshjes për Stabilizim-Asocim (MSA), si dhe përcaktimin e saj për aplikim dhe anëtarësim në UNES-
CO. Në këtë kuadër, Strategjia adreson tri aspekte themelore që në mënyrë të drejtpërdrejtë synojnë hapjen e perspektivën për promovimin e vlerave reale socio-kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Republikës së Kosovës, si dhe rritjen e dukshmërisë së potencialit të saj si vlera kombëtare dhe univesale.

Kosova është e përcaktuar në rrugën e saj drejt integritet evropian. Pjesë e rëndësishme e këtij angazhimi vazhdon të jetë avancimi i kornizës ligjore dhe institucionale në funksion të mbrojtjes dhe promovimit të trashëgimisë kulturore, dhe në harmoni me stan-

[i] Në kontekstin e reformës institucionale dhe ligjore Strategjia merr rolin e udhërrëfyesit për avancim të institucioneve të trashëgimisë kulturore dhe të sistemit të mbrojtjes, nëpërmjet koordinimit ndërinstucional dhe në përputhje me orientimin e Kosovës kundrejt Prioriteteve të Partneritetit European dhe anëtarësim në UNESCO

dardet e BE-së dhe kritereve të UNESCO-s. Në këtë drejtim, Strategjia synon strukturimin sistematik të trashëgimisë kulturore në kuadrin ligjor të Kosovës dhe rrjetëzimin efektiv të institucioneve të trashëgimisë kulturore.

Përkujdesja ndaj trashëgimisë kulturore është përgjegjësi e të gjithëve dhe faktor i rëndësishëm në zhvillim të qëndrueshëm urban, shoqëror, ekonomik dhe kulturor të vendit. Standard në fushën e trashëgimisë është pikërisht natyra multidiciplinare e saj. Aktualisht trashëgimia kulturore e

Kosovës nuk është e përfshirë në planet zhvillimore në nivelin e dëshiruar. Në këtë kuadër, sfidë e veçantë për Kosovën mbetet koordinimi ndërinstucional dhe gjithëpërfshirja në proceset e planifikimit dhe të menaxhimit të zhvillimeve sociale, ekonomike dhe kulturore, me fokus në planet zhvillimore hapësinore dhe urbane. Në këtë drejtim, Strategjia synon strukturimin sistematik të trashëgimisë kulturore nëpërmjet qasjes së integruar në planifikim dhe menaxhim të zhvillimeve në vend.

Trashëgimia kulturore e Kosovës është pjesë përbërëse dhe e rëndësishme e mjedisit tonë jetësor, si dhe konsiderohet pasuri e mbarë brezave të shoqërisë kosovare. Humbja e saj është vlerë e pakthyeshme në dëm të identitetit dhe diversitetit kulturor të vendit. Si pjesë e rëndësishme e procesit të mbrotjes, njëherit sfidë e veçantë për Kosovën, mbetet edukimi dhe ndërgjegjësimi qytetar, si dhe promovimi dhe rritja e dukshmërisë së potencialit të vlerave të trashëgimisë kulturore në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar. Theks të veçantë në këtë proces do të ketë mbrojtja efektive e trashëgimisë shpirtërore, si dhe promovimi i diversitetit kulturor dhe dialogut.

Procesi i zbatimit të kësaj Strategjie do të zhvillohet në periudhë afatgjate, nëpërmjet Planifikimit Strategjik të MKRS, planeve të veprimit dhe programeve të hollësishme për trashëgimi kulturore. Në proces do të përfshihen akterë të ndryshëm nga nivele relevante ministrore, institucione qendrore dhe lokale, si dhe ato ndërkombëtare, me qëllim të krijimit të sinergjisë së dëshiruar në funksion të përmbushjes së prioriteteve qeveritare.

[ii] Qasja e integruar të cilën e promovon kjo Strategji përbën boshtin e sistemit të ruajtjes, mbrojtjes, përdorimit dhe prezantimit të trashëgimisë kulturore të Kosovës sipas parimeve ndërkombëtare dhe trendeve të zhvillimit të qëndrueshëm urban, ekonomik, shoqëror dhe kulturor.

[iii] Si përgjigje nevojës për edukim, promovim dhe ndërgjegjësim të vazhdueshëm qytetar, Strategjia e kthen fokusin te roli i pakontestueshëm që ka trashëgimia kulturore në nxitjen e ndjenjës së identitetit kulturor dhe të përkatësisë, promovim dhe lehtësim të dialogut ndërkulturor dhe ndërfaqësor, dhe si burim i frymëzimit dhe inovimit për gjeneratat e reja.

5. VIZIONI, SYNNIMET DHE OBJEKTIVAT

Trashëgimia kulturore në dhjetë vitet e ardhshme do të jetë shtyllë e rëndësishme e zhvillimit të qëndrueshëm të vendit. Në funksion të kësaj, Qeveria e Kosovës do të punojë në avansimin e mëtejshëm të sistemit të mbrojtjes, në bashkëpunimin efektiv dhe rritjen e pjesëmarrjes në proceset e planifikimit dhe të menaxhimit të zhvillimeve, si dhe në promovimin e vlerave reale socio-kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Republikës së Kosovës.

SYNIMET

OBJEKTIVAT

[i] Në kontekstin e reformës institucionale dhe ligjore Strategjia merr rolin e udhërrëfyesit për avancim të institucioneve të trashëgimisë kulturore dhe të sistemit të mbrojtjes, nëpërmjet koordinimit ndërinstitucional dhe në përputhje me orientimin e Kosovës kundrejt Prioriteteve të Partneritetit European dhe anëtarësim në UNESCO.

1. Avancimi i kornizës ligjore dhe institucionale

Investimi në institucionet e trashëgimisë kulturore dhe në sistemin e mbrojtjes ligjore mbetet prioritet edhe gjatë periudhës së kësaj Strategjie

[ii] Qasja e integruar të cilën e promovon kjo Strategji përbën boshthin e sistemit të ruajtjes, mbrojtjes, përdorimit dhe prezantimit të trashëgimisë kulturore të Kosovës sipas parimeve ndërkombëtare dhe trendeve të zhvillimit të qëndrueshëm urban, ekonomik, shoqëror dhe kulturor.

2. Qasja e integruar në mbrojtje të trashëgimisë kulturore drejt zhvillimit të qëndrueshëm

Trashëgimia kulturore bëhet resurs i zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror dhe kulturor nëpërmjet bashkëpunimit ndërinstitucional dhe multisektorial

3. Përfshirja e trashëgimisë kulturore në planet zhvillimore

Konservimi i integruar i bazuar në plane të zhvillimit dhe menaxhimit dhe në projekte të qëndrueshme e zëvendëson qasjen e deritanishme të bazuar në veprime konservuese-restauruese

[iii] Si përgjigje nevojës për edukim, promovim dhe ndërgjegjësim të vazhdueshëm qytetar, Strategjia e kthen fokusin te roli i pakontestueshëm që ka trashëgimia kulturore në nxitjen e ndjenjës së identitetit kulturor dhe të përkatësisë, promovim dhe lehtësim të dialogut ndërkulturor dhe ndërfetar, dhe si burim i frymëzimit dhe inovimit për gjeneratat e reja.

4. Promovimi i trashëgimisë kulturore

Komunikimi dhe promovimi i trashëgimisë kulturore do të nxjerrë në pah vlerat reale socio- kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Kosovës

5. Edukimi, aftësimi dhe pjesëmarrja aktive në mbrojtjen e trashëgimisë kulturore

Zhvillimi i debatit bashkëkohor në fushën e trashëgimisë kulturore do të kontribuojë në përmirësimin e imazhit të Kosovës

AVANCIMI I KORNIZËS LIGJORE DHE INSTITUCIONALE

Investimi në institucionet e trashëgimisë kulturore dhe në sistemin e mbrojtjes ligjore mbetet prioritet edhe gjatë periudhës së kësaj strategjie

1.1. Avancimi, harmonizimi dhe zbatimi i legjislacionit

- 1.1.1. Kompletimi i legjislacionit, harmonizimi i Ligjit dhe akteve ligjore të trashëgimisë kulturore me ligjet tjera të Kosovës;
- 1.1.2. Përafrimi i vazhdueshëm i legjislacionit për trashëgiminë kulturore me Legjislacionin e BE-së;
- 1.1.3. Zbatimi efektiv i legjislacionit dhe politikave për trashëgiminë kulturore;
- 1.1.4. Anëtarësimi në organizatat ndërkombëtare.

1.2. Zhvillimi i institucioneve të trashëgimisë kulturore

- 1.2.1. Përmirësimi i infrastrukturës fizike dhe teknike të institucioneve të trashëgimisë kulturore;
- 1.2.2. Reformimi dhe rrytëzimi i institucioneve të trashëgimisë kulturore;
- 1.2.3. Transparenca dhe llogaridhënia;
- 1.2.4. Partneriteti me institucionet homologe në rajon dhe më gjerë.

1.3. Inventarizimi dhe digjitalizimi i trashëgimisë kulturore

- 1.3.1. Mirëmbajtja dhe avansimi i bazës digjitale të të dhënave;
- 1.3.2. Plotësimi i listës me kategorinë e trashëgimisë shpirtërore dhe peisazheve kulturore;
- 1.3.3. Mirëmbajtja e vazhdueshme e Listës së Përkohshme dhe krijimi i Regjistrit Nacional;
- 1.3.4. Integrimi i lokalitetetve të trashëgimisë së ndërtuar në sistemet e të dhënave kombëtare.

Nën këtë seksion janë të përfshira tri veprimet orientuese dhe 13 masa që synojnë avancimin përmbajtësor dhe afatgjatë të sistemit ligjor dhe institucional të trashëgimisë kulturore në Kosovë; pesë prej tyre korrespondojnë me synimet e Programit të Qeverisë së Kosovës (2015-2018). Afatet dhe buxhetet orientuese të definuara me këtë Strategji do të shërbejnë për hartimin e politikave shtesë, përfshirë koncept dokumentet, dhe planet e veprimit, që do të hartohen nga subjektet e definuara me këtë Strategji si institucione bartëse ose/dhe grupe ndërinstytucionale/multisektoriale, në përputhje me kornizën e Planit Orientues të Veprimit të kësaj Strategjie. Ky objektivi do të zbatohet me mbështetjen e Qeverisë së Kosovës, dhe nëpërmjet koordinimit ndërministror (përfshirë atë ndërinstytucional të MKRS-së me KKTK, agjencionet kombëtare, dhe institucionet vartëse të MKRS).

Masat e përfshira në Veprimin orientues 1.1. adresojnë kornizën ligjore: kompletimin dhe harmonizimin sistematik të legjislacionit të trashëgimisë kulturore me ligjet tjera të Kosovës dhe me ato të BE-së, zbatimin efektiv të politikave të trashëgimisë kulturore, si dhe anëtarësimin në organizatat ndërkombëtare, me fokus në UNESCO. Kthimi i thesarit arkeologjik dhe etnologjik të Kosovës dhe i dokumentacionit arkivor të trashëgimisë kulturore nga Serbia mbetet adresim i vazhdueshëm në platformat ndërkombëtare. Masat e përvetësuara nën këtë Orientim janë kryesisht veprime të cilat janë pjesë e procesit të vazhdueshëm të punës së MKRS-së në fuqizimin e kornizës ligjore dhe institucionale. Disa veprime të reja promovohen këtu për herë të parë me qëllim të zbatimit efektiv dhe përmbajtësor të këtij veprimit orientues, si: hartimi i komentareve të provizioneve ligjore që e rregullojnë trashëgiminë kulturore në legjislacionin kosovar, valorizimi konform kritereve për Trashëgiminë Kulturore Botërore, vendosja e mekanizmave të monitorimit dhe zbatimit, menaxhimi i zbatimit, përfshirë përmbushjen e rekomandimeve të Raportit të Progresit 2015 në lidhje me zbatimin efektiv të politikave dhe legjislacionit në fuqi.

Veprimi orientues 1.2. adreson zhvillimin e mëtejshëm të institucioneve të trashëgimisë kulturore. Përmirësimi i infrastrukturës fizike dhe teknike është masë që vazhdon të mbetet pjesë e punës së MKRS, si parakusht për zbatim të reformës institucionale dhe të praktikave të qeverisjes së mirë (transparenca dhe llogaridhënia). Masat e përfshira këtu adresojnë definimin e statusit të institucioneve të trashëgimisë kulturore dhe themelimin e institucioneve të reja (Muzeut Arkeologjik, Muzeut Etnologjik, dhe Muzeut të Historisë së Natyrës.). Funkcionalizimi i plotë dhe rrjetëzimi i tyre është proces që me këtë Strategji synohet të përmbillet, me ç'rast hapen mundësi për krijim të partneriteteve të qëndrueshme me institucione homologe në rajon dhe më gjerë në fushat specialistike të trashëgimisë kulturore (gërmim, konservim/restaurim, inventarizim, buxhetim, edukim). Zbatimi i këtij veprimi orientues mbështetet edhe në përvojën e MKRS dhe angazhimin e vazhdueshëm në kuadër të bashkëpunimit për rehabilitimin e trashëgimisë rajonale (Procesi i Lubjanës).

Veprimi orientues 1.3. fokusohet në avancimin e sistemit të inventarizimit dhe të digjitalizimit të trashëgimisë kulturore sipas parimeve udhëheqëse të BE-së dhe kriterëve të UNESCO-s, dhe praktikave të mira në rajon dhe botë. Përveç përditësimit dhe publikimit të Listës së Përkohëshme dhe plotësimit në vazhdimësi të Databazës së Trashëgimisë Kulturore (DTK), masat kritike të përfshira në këtë veprim orientues janë: përnjohja/hulumtimi, dokumentimi dhe valorizimi i trashëgimisë shpirtërore dhe peisazheve kulturore, krijimi i modelit të dosjes për mbrojtje të përhershme, vendosja e platformës procedurale për Regjistrin Nacional, si dhe integrimi i të dhënave hartografike dhe numerike në sistemin e të dhënave kombëtare/ rajonale.

QASJA E INTEGRUAR NË TRASHËGIMINË KULTURORE, DREJT ZHVILLIMIT TË QËNDRUESHËM

Trashëgimia kulturore bëhet resurs i zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror dhe kulturor nëpërmjet bashkëpunimit ndërinstytucional dhe multisektorial

2.1. Ruajtja dhe menaxhimi efektiv i aseteve të trashëgimisë kulturore si parakusht për zhvillim të qëndrueshëm

- 2.1.1. Vazhdimi dhe avancimi i programit për intervenime emergjente, duke garantuar të drejtat e pronarëve, poseduesve dhe shfrytëzuesve të pronave kulturore;
- 2.1.2. Monitorimi dhe mirëmbajtja e vazhdueshme e aseteve të trashëgimisë kulturore;
- 2.1.3. Hartimi i planeve të menaxhimit dhe caktimi i njësive menaxhuese për lokalitetet madhore të trashëgimisë kulturore;
- 2.1.4. Përmirësimi i qasjes publike dhe promovimi i përdorimeve të qëndrueshme të aseteve të trashëgimisë kulturore.

2.2. Përfshirja e trashëgimisë kulturore në agjendën e zhvillimit të qëndrueshëm

- 2.2.1. Identifikimi dhe mbrojtja ligjore e peisazheve kulturore;
- 2.2.2. Përfshirja e peisazheve kulturore në mekanizmat e planifikimit dhe të menaxhimit të zhvillimeve socio-ekonomike dhe hapësinore;
- 2.2.3. Promovimi i turizmit të qëndrueshëm në zonat dhe lokalitetet e trashëgimisë kulturore.

2.3. Krijimi dhe asociimi në platformat e bashkëpunimit

- 2.3.1. Bashkëpunimi multisektorial dhe ndërinstytucional në planifikim dhe menaxhim të qëndrueshëm projekteve zhvillimore / investimeve kapitale ;
- 2.3.2. Bashkëpunimi ndërkomunal në planifikim dhe menaxhim të qëndrueshëm të territoreve dhe itinerareve ndërkomunale të trashëgimisë kulturore ;
- 2.3.3. Bashkëpunimi ndërkufitar në planifikim dhe menaxhim të qëndrueshëm të projekteve që promovojnë diversitetin kulturor dhe identitetin evropian të rajonit.

Nën këtë seksion janë të përfshira tri veprimet orientuese dhe 11 masa që synojnë zbatimin e parimeve të zhvillimit të qëndrueshëm nëpërmjet qasjes së integruar; dy prej tyre korrespondojnë me synimet e Programit të Qeverisë së Kosovës (2015-2018) dhe dy me orientimet e Planit të Punës për Kulturë të BE-së (2015-2018). Zbatimi i këtij objekti varet në masë të madhe nga bashkëpunimi efektiv ndërinstytucional dhe multisektorial i shprehur në politikat dhe dokumentet strategjike kombëtare që do të harmonizohen nëpërmjet punës sistematike të grupeve punuese ndërministrorë dhe me kontributin e institucioneve hulumtuese dhe arsimore në Kosovë. Veprimet orientuese të përvetësuar në këtë objektiv marrin parasysh kufizimet buxhetore dhe mundësitë reale për implementim brenda periudhës kohore të kësaj Strategjie.

Masat e përfshira në Veprimin orientues 2.1. janë kryesisht veprime të cilat janë pjesë e procesit të vazhdueshëm të punës së MKRS-së; dy prej tyre kërkojnë koordinim të veprimeve me Qeverinë e Kosovës: themelimi i një Fondi si kusht për avancim të programit të intervenimeve emergjente, si dhe shenjzimi në të gjitha nivelet si parakusht në përmirësim efektiv të qasjes publike dhe promovim të përdorimeve të qëndrueshme të aseteve të trashëgimisë kulturore. Intervenimet emergjente do të kryhet në konsultim dhe konsideratë të plotë të të drejtave të pronarëve, poseduesve dhe shfrytëzuesve të pronave kulturore. Kjo vlen në veçanti për vendet e trashëgimisë së gjallë ku komunitetet banojnë, siç janë manastiret ortodokse serbe dhe kishat të cilat kanë jetë të vazhdueshme monastike. Prioritet buxhetor do të ketë ridefinimi i sistemit të monitorimit dhe mirëmbajtjes së vazhdueshme të trashëgimisë kulturore, si dhe prioritetizimi dhe hartimi i planeve të menaxhimit. Veprim konkret implementues i bazuar në punën e deritanishme të MKRS është themelimi i parqeve arkeologjike në lokalitetet e Ulpianës dhe të Dresnikut.

Lidhur me menaxhimin dhe mirëmbajtjen e vendeve që janë në pronësi të Kishës Ortodokse Serbe, kjo e fundit do të ketë diskrecionin e plotë në menaxhimin e dhe qasjen në pronat e saj kulturore, përfshirë konservimin dhe restaurimin e monumenteve në përputhje me standardet ndërkombëtare, si dhe duke vepruar

në përputhje me ligjet e Kosovës. Përveç kësaj, do të përfundohet procesi i rindërtimit të monumenteve në bazë të “Raportit të Vlerësimit Teknik për Programin e Rindërtimit të Objekteve Ortodokse Serbe Fetare të Dëmtuara gjatë Marsit të vitit 2004 në Kosovë” të Këshillit të Evropës, hartuar në prill 2012.

Veprimi orientues 2.2. krijon një platformë të bashkëpunimit sistematik me MMPH, MZHE dhe MTI për integrim të trashëgimisë kulturore në agjendën e zhvillimit socio-ekonomik, kulturor dhe hapësinor të Kosovës dhe promovimin e saj si resurs i zhvillimit të qëndrueshëm. Strategjia e definon peisazhin kulturor si subjekt dhe fokus të kësaj platforme për të cilën përcaktohet edhe hartimi i një programi/strategjie të veçantë. Procesi i identifikimit, mbrojtjes ligjore dhe përfshirjes së peisazheve kulturore në mekanizmat e planifikimit dhe të menaxhimit të zhvillimeve socio-ekonomike do të zhvillohet dhe koordinohet nga MKRS në përputhje me kriteret e Konventës Evropiane dhe prioritetet e Kosovës për zhvillim të qëndrueshëm hapësinor/urban dhe ekonomi të hapur dhe konkurruese.

Veprimi orientues 2.3. është pjesë e procesit të vazhdueshëm të punës së Qeverisë së Kosovës për promovim të trashëgimisë kulturore dhe të turizmit kulturor në vend dhe jashtë. Masat fokusohen kryesisht në krijimin e mekanizmave për bashkëpunim sistematik dhe tematik në nivel kombëtar: ndërmintor, ndërkomunal dhe ndërinstitucional, si dhe në nivel rajonal, me fokus në bashkëpunimin ndërkufitar.

PËRFSHIRJA E TRASHËGIMISË KULTURORE NË PLANET ZHVILLIMORE

Konservimi i integruar i bazuar në plane të zhvillimit dhe menaxhimit dhe në projekte të qëndrueshme e zëvendëson qasjen e deritanishme të bazuar në veprime konservuese-restauruese

3.1. Fuqizimi i konservimit të integruar si koncept fundamental për zhvillim të qëndrueshëm

- 3.1.1. Përditësimi i dokumentit strategjik të MKRS mbi Konservimin e Integruar;
- 3.1.2. Zhvillimi i politikave dhe instrumenteve për planifikimin dhe menaxhimin e integruar dhe efektiv të trashëgimisë kulturore;
- 3.1.3. Krijimi i një kornize eksperimentimi për planifikim territorial dinamik dhe sistematik.

3.2. Përfshirja e trashëgimisë kulturore në politikat dhe dokumentet kombëtare të planifikimit hapësinor

- 3.2.1. Përditësimi i provizioneve të trashëgimisë kulturore në dokumentin e Planit Hapësinor të Kosovës dhe përfshirja e saj në Hartën Zonale të Kosovës;
- 3.2.2. Identifikimi/fuqizimi i masave administrative, financiare dhe edukative të konservimit të integruar, dhe përfshirja e tyre në politikat kombëtare;
- 3.2.3. Avancimi /koordinimi i masave legjislative për parandalim të zhvillimit të pakontrolluar urban dhe rural;
- 3.2.4. Fuqizimi i vlerësimit të ndikimit në trashëgiminë kulturore si pjesë e mekanizmit të Vlerësimit të Ndikimit në Mjedis (VNM-së);
- 3.2.5. Nxitja e pjesëmarrjes efektive të të gjitha komuniteteve në procesin e planifikimit dhe hartimit.

3.3. Përfshirja e trashëgimisë kulturore në dokumentet e planifikimit komunal

- 3.3.1. Definimi i zonave/qendrave historike urbane dhe rurale dhe integrimi i tyre në proceset e planifikimit zhvillimor komunal;
- 3.3.2. Përvetësimi i qasjes së integruar ndaj konservimit dhe zhvillimit urban dhe reflektimi i saj në hartën zonale të komunave;
- 3.3.3. Zhvillimi i pilot projekteve të bazuara në qasjen e integruar konform parimeve dhe praktikave bashkëkohore për konservim, restaurim dhe ripërdorim adaptiv;
- 3.3.4. Përvetësimi i qasjes së bazuar në Peisazhin Historik Urban për planifikim dhe menaxhim ndërkomunal të zonave/territoreve më të gjera të trashëgimisë kulturore, sipas rekomandimeve të UNESCO-s (2011).

Nën këtë seksion janë të përfshira tri veprimet orientuese dhe 11 masa që synojnë zbatimin e parimeve të konservimit të integruar. Zbatimi i këtij objektivi kërkon vendosjen e një platforme të bashkëpunimit të vazhdueshëm dhe të strukturuar të MKRS me MMPH, MAPL dhe veçanërisht me komunat e Kosovës, si dhe thellimin e partneritetit dhe planifikimit pjesëmarrës me qytetarët, shoqërinë civile dhe sektorin privat.

Veprimi orientues 3.1. përfshin masa të cilat synojnë vendosjen e parimeve të konservimit të integruar dhe integrimin e tyre përmbajtësor dhe afatgjatë në proceset e planifikimit, zhvillimit dhe të menaxhimit të zonave të mbrojtura. Prioritet do të ketë përditësimi i dokumentit strategjik të MKRS mbi Konservimin e Integruar për t'iu përgjigjur objektivave të kësaj Strategjie. Pjesë e pashmangshme në këtë përpjekje është zhvillimi i politikave dhe instrumenteve për menaxhimin e integruar dhe efektiv të trashëgimisë kulturore duke pasur parasysh rekomandimet e definuara në dokumentet doktrinare ndërkombëtare, si dhe kufizimet buxhetore dhe mundësitë reale zhvillimore në Kosovë.

Veprimi orientues 3.2. synon zbatimin efektiv të provizioneve legjislative në fushën e planifikimit hapësinor dhe trashëgimisë kulturore që do të arrihet nëpërmjet bashkëpunimit sistematik të MKRS me MMPH, MAPL, komunat e Kosovës dhe institucionet e tjera përgjegjëse në këto fusha. Prioritet programor do të ketë përfshirja e trashëgimisë kulturore në politikat dhe dokumentet kombëtare të planifikimit hapësinor (Plani Hapësinor i Kosovës dhe Harta Zonale e Kosovës, dhe politikat tjera). Strategjia në këtë seksion thërret për fuqizimin e vlerësimit të ndikimit në trashëgiminë kulturore si pjesë e mekanizimit të Vlerësimit të Ndikimit në Mjedis (VNM-së) me qëllim që të sigurohet mbrojtja nga zhvillimet joadekuate të zonave të mbrojtura urbane dhe rurale. Në këtë pikë, do të operacionalizohet veprimi i përbashkët i MKRS, MMPH, MAPL, komunave dhe inspektorateve të nivelit qendror dhe lokal, në funksion të zbatimit të Ligjit për

Ndërtimet pa Leje. In addition, other relevant laws including the SPZ legal framework shall apply accordingly. Krahas kësaj, do të zbatohen ligjet e tjera përkatëse përfshirë kuadri ligjor i ZVM-ve.

Përfshirja e trashëgimisë kulturore në dokumentet e planifikimit komunal përbën objektiv dhe njëherit një sfidë të veçantë për komunat e Kosovës. Veprimi orientues 3.3. adreson kryesisht veprime të cilat janë pjesë e proceseve tanimë të etabluara për mbrojtjen e zonave/qendrave historike në qytete dhe fshatëra, por që duhet të avancohen në kuptimin e mbulueshmërisë territoriale, si dhe akomodimit të metodologjive dhe praktikave të mira të konzervimit të integruar që promovojnë nxitjen e kreativitetit dhe të inovacionit, të bazuar në konkurrencën e shëndoshë. Prioritet buxhetor do të ketë definimi i zonave /qendrave historike urbane dhe rurale dhe reflektimi i tyre në planet zhvillimore komunale dhe hartat zonale të komunave. MKRS në bashkëpunim me komunat e Kosovës, si dhe në koordinim dhe me pëlqimin e pronarëve, poseduesve dhe shfrytëzuesve të pronave kulturore, do të stimulojë zhvillimin e pilot projekteve që promovojnë qasjen e integruar konform parimeve dhe praktikave bashkëkohore për konservim, restaurim dhe ripërdorim adaptiv të trashëgimisë së ndërtuar. Prioritet programor do të ketë identifikimi i pilot projekteve që promovojnë qasjen e bazuar në Peisazhin Historik Urban për planifikim dhe menaxhim ndërkomunal të zonave/territoreve më të gjera të trashëgimisë kulturore, sipas rekomandimeve të UNESCO-s.

PROMOVIMI I TRASHËGIMISË KULTURORE

Komunikimi dhe promovimi i trashëgimisë kulturore do të nxjerrë në pah vlerat reale socio-kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Kosovës

4.1. Studimi dhe interpretimi i trashëgimisë kulturore

- 4.1.1. Studimi dhe interpretimi objektiv dhe inkluziv i vlerave socio- kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Kosovës;
- 4.1.2. Rritja e numrit të botimeve, guidave, medimeve virtuale, etj. dhe shpërndarja sistematike në vend dhe në rrafshin ndërkombëtar;
- 4.1.3. Rritja e përdorimit të mediave digjitale dhe rrjeteve online për promovim të trashëgimisë kulturore të Kosovës.

4.2. Zhvillimi i turizmit kulturor në bazë të parimeve të zhvillimit të qëndrueshëm

- 4.2.1. Përvetësimi i qasjeve strategjike për zhvillimin e turizmit të qëndrueshëm;
- 4.2.2. Përmirësimi i infrastrukturës turistike, standardizimi dhe shpërndarja hapësinore në linja/pika strategjike në gjithë territorin e Kosovës;
- 4.2.3. Krijimi i simbolikës reprezentative për asetet dhe lokalitetet madhore të trashëgimisë kulturore;
- 4.2.4. Promovimi i gastronomisë lokale tradicionale si prodhim turistik;
- 4.2.5. Marketimi dhe brendimi i vlerave sinjifikante kulturore dhe socio- ekonomike të trashëgimisë kulturore dhe promovimi i tyre sipas parimeve globale të zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik.

4.3. Promovimi i diversitetit kulturor, respektimi dhe mbrojtja e trashëgimisë dhe shprehjes kulturore të komuniteteve të Kosovës

- 4.3.1. Promovimi i Konventës së UNESCO-s për mbrojtjen dhe promovimin e diversitetit të shprehjeve kulturore, Deklaratës Universale të UNESCO-s mbi diversitetet kulturore, Konventës së KE-së mbi vlerën e trashëgimisë kulturore për shoqërinë, si dhe dokumenteve tjera relevante dhe praktikave më të mira;
- 4.3.2. Respektimi dhe mbrojtja e trashëgimisë dhe shprehjes kulturore të komuniteteve të Kosovës;
- 4.3.3. Vazhdimi i bashkëpunimit me KM|Z dhe Kishën Ortodokse Serbe, si dhe promovimi i veprimeve konkrete dhe i respektit dhe besueshmërisë si vlera të shtuara.

Nën këtë seksion janë të përfshira tri veprime orientuese dhe 10 masa që synojnë komunikimin dhe promovimin trashëgimisë dhe të diversitetit të shprehjes kulturore në

Kosovë, plasimin në kuadër të turizmit kulturor dhe në kushte të zhvillimit të qëndrueshëm. Katër veprime orientuese korrespondojnë me synimet e Programit të Qeverisë së Kosovës (2015-2018), dy prej tyre me rekomandimet e Kartës Evropiane për Turizmin Kulturor dhe dy me orientimet e Planit të Punës për Kulturë të BE-së (2015-2018). Zbatimi i këtij objekti varet në masë të madhe nga partneriteti për planifikim dhe zhvillim të intepretimit, prezantimit dhe komunikimit, marketimit dhe brendimit të trashëgimisë kulturore, në rrafshin publik dhe me sektorin shoqëror dhe privat. Me këtë seksion ordonohet hartimi i dokumenteve strategjike të cilat do të përcaktojnë orientimet specifike dhe mundësitë reale për implementim të kësaj Strategjie.

Masat e përfshira në veprimin orientues 4.1. janë kryesisht veprime të cilat janë pjesë e procesit të vazhdueshëm të punës së MKRS-së dhe që ndërlidhen me studimin, interpretimin dhe botimin e studimeve dhe të materialeve promovuese; masat dhe aktivitetet përcjellëse që ndërlidhen me zhvillimin e turizmit kulturor kërkojnë koordinim të veprimeve me Qeverinë e Kosovës (psh. hapja e faqeve turistike për tërë territorin e Kosovës dhe vendet turistike veç e veç si parakusht për rritjen e përdorimit të mediave digjitale dhe rrjeteve online për promovim të trashëgimisë kulturore të Kosovës).

Veprimi orientues 4.2. krijon platformën për zhvillimin e turizmit të qëndrueshëm konform parimeve dhe praktikave botërore dhe mbështetur në Kartën Evropiane (2007) dhe Udhëzimet Ndërkombëtare për Turizmin e Qëndrueshëm, të promovuar nga UNESCO. Prioritetet programor do të ketë plasimi i simbo-

likës reprezentative që do të përdoret për krijim të brendeve dhe marketim të produkteve tradicionale dhe të vlerave sinjifikante të trashëgimisë. Prioritet buxhetor do të ketë përmirësimi i infrastrukturës turistike (shenjëzimi, infoqendrat, lidhja ngjarje-operatorë, etj.) me mbështetjen programore të Qeverisë së Kosovës, standardizimi i pikave të informimit sipas modelit të përzgjedhur në bashkëpunim me MTI dhe shpërndarja hapësinore në linjat/pikat strategjike (aeroporte, stacione treni/autobusi, qendra qytetesh) në bashkëpunim me komunat dhe ministrinë përkatëse. Definimi i këtij veprimi orientues 4.2. dhe bashkëveprimi me orientimet e objektivave tjera të kësaj Strategjie do të bëhet konform qasjeve strategjike për zhvillimin e turizmit të qëndrueshëm që do të përvetësohen nga institucionet e platformës së partneritetit, e cila promovohet me këtë Strategji.

Veprimi orientues 4.3. synon promovimin e diversitetit kulturor nëpërmjet diseminimit gjithëpërfshirës të Konventës së UNESCO-s për Diversitetin Kulturor. Masa prioritare në këtë drejtim mbeten veprimet që promovojnë bashkëpunim koherent, si dhe respektim dhe mbrojtje të trashëgimisë dhe shprehjes kulturore të minoriteteve të Kosovës.

EDUKIMI, AFTËSIMI DHE PJESËMARRJA AKTIVE NË MBROJTJEN E TRASHËGIMISË KULTURORE

Zhvillimi i debatit bashkëkohor në fushën e trashëgimisë kulturore do të kontribuojë në përmirësimin e imazhit të Kosovës

5.1. Përmirësimi i “qasjes për të gjithë” në trashëgiminë kulturore

- 5.1.1. Promovimi i Strategjisë Kombëtare për Trashëgiminë Kulturore, me qëllim të fuqizimit të debatit publik dhe ndërgjegjësimit lidhur me objektivat e Strategjisë kombëtare;
- 5.1.2. Përmirësimi i qasjes intelektuale, fizike dhe virtuale në asetet dhe lokalitetet e trashëgimisë kulturore;
- 5.1.3. Promovimi i përdorimeve alternative të lokaliteteve të trashëgimisë, me qëllim të fuqizimit të lidhjes midis trashëgimisë kulturore dhe arteve;
- 5.1.4. Promovimi i dijeve tradicionale, transferi i kujtesës kolektive dhe rrëfimeve gojore nga brezi i vjetër tek brezi i ri.

5.2. Përmirësimi i kapaciteteve profesionale te punonjësve të trashëgimisë kulturore

- 5.2.1. Specializimi profesional dhe licencimi i palëve të angazhuara në veprimtari konservuese-restauruese;
- 5.2.2. Programet trajnuese për ciceronë dhe kuratorë muzeal, menaxherë, laborantë dhe profesionistë të tjerë të fushës;
- 5.2.3. Zhvillimi i moduleve të edukimit formal dhe joformal, organizimi i hulumtimeve shkencore, debateve dhe konferencave në fushën e trashëgimisë kulturore;
- 5.2.4. Trajnimi në përdorimin e teknologjive dhe aparaturës teknike për dokumentim dhe trajtim bashkëkohor të trashëgimisë kulturore.

5.3. Edukimi i gjeneratave te reja mbi trashëgiminë kulturore

5.3.1. Përfshirja sistematike e trashëgimisë kulturore në kurikulat e sistemit të edukimit;

5.3.2. Studimi, njohja, arkivimi, dokumentimi i praktikave dhe teknikave të artit tradicional;

5.3.3. Inkurajimi i ideve kreative, filantropisë, bamirësisë .

Nën këtë seksion janë të përfshira tri veprime orientuese dhe 11 masa që synojnë ngritjen e nivelit të edukimit, aftësimin dhe pjesëmarrjen aktive në mbrojtjen e trashëgimisë kulturore me qëllim të ndërgjegjësimin të vazhdueshëm të publikut të brendshëm dhe të jashtëm si faktor i rëndësishëm në zhvillimin pozitiv të imazhit kulturor të Kosovës.

Masat e përfshira në veprimin orientues 5.1. trashëgiminë kulturore si segment i rëndësishëm patjetërsueshëm për edukim kulturor, aftësim promovojnë qasjen e papenguar në i të drejtave të njeriut dhe si kusht i profesional dhe avancim të debatit bashkëkohor në çështjet e fushës së trashëgimisë kulturore. Përmirësimi i qasjes për të gjithë si dhe promovimi i dijeve përcaktohet në këtë Strategji mbështetur në Deklaratën e UNESCO-s për Diversitetin Kulturor dhe merr gjithashtu parasysh orientimet e Planit të Punës për Kulturë të BE-së (2015-2018). Prioritet programor do të ketë promovimi i Strategjisë Kombëtare për Trashëgiminë Kulturore 2015-2025 me qëllim të ndërgjegjësimin lidhur me objektivat e Strategjisë. Veprim me prioritet buxhetor në këtë pikë do të jetë zbatimi i pilot projekteve, të cilat, veç tjerash, mundësojnë promovimin e Strategjisë dhe diseminimin gjithëpërfshirës të objektivave të saj, dhe të cilat mund të shërbejnë si shembuj për transferin e përvojës së fituar në aktivitetet e tjera të Strategjisë.

Veprimi orientues 5.2. synon zhvillimin e sistemeve të qëndrueshme të edukimit dhe të aftësimin formal dhe joformal në sektorin e ruajtjes, trajtimit, përdorimit adaptiv dhe të promovimit të trashëgimisë kulturore bazuar në parimet e qëndrueshmërisë. Prioritet ligjor vazhdon të mbetet specializimi profesional dhe licencimi i palëve të angazhuara në veprimtari konservuese-restauruese, si kusht themelor për zhvillim të kapaciteteve profesionale të punonjësve të trashëgimisë kulturore. Ky veprim orientues synon gjithashtu konsolidimin kualitativ dhe përmbajtësor të veprimtarive dhe programeve trajnuese të ofruara nga institucionet publike, programet ndërkombëtare dhe shoqëria civile (psh. programe për ciceronë, kuratorë muzeal, menaxherë, laborantë, etj.,), si dhe shpërndarjen e tyre të balancuar në funksion të zbatimit efektiv të objektivave të kësaj Strategjie. Në këtë drejtim, MKRS do të vazhdojë me përkrahjen sistematike në organizim të hulumtimeve shkencore, takimeve, debateve, konferencave, si dhe aktiviteteve kulturore dhe mediatike në fushën e trashëgimisë kulturore. Prioritet buxhetor do të ketë konsolidimi i teknologjive dhe

aparaturës teknike për dokumentim dhe trajtim bashkëkohor të trashëgimisë kulturore si dhe trajnimi i punonjësve në përdorimin e tyre.

Veprimi orientues 5.3. synon vendosjen e kornizës për edukim të vazhdueshëm teorik dhe të praktikës profesionale në fushën e trashëgimisë kulturore. Masë e rëndësishme në këtë drejtim është vendosja e bashkëpunimit afatgjatë dhe të strukturuar me Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT) për plotësim dhe zhvillim të kurikulave dhe edukim të gjeneratave të reja mbi trashëgiminë kulturore. Prioritet programor dhe afatmesëm i këtij bashkëpunimi do të jetë studimi, njohja, arkivimi, dokumentimi i praktikave dhe teknikave të artit tradicional, si dhe inkurajimi i ideve kreative, filantropisë dhe bamirësisë në trashëgiminë kulturore nëpërmjet diseminimit dhe përkrahjes së skemave të asociimit të anëtarësisë dhe të miqve të trusteve, fondacioneve, shoqatave dhe klubeve, rregullimit të sponzorimeve dhe mbedhjes së fondeve dhe donacioneve.

6. HAPAT E ARDHSHËM PËR ZBATIMIN E STRATEGJISË

A. Plani i Veprimit dhe politikat komplementare:

Plani i Veprimit është instrumenti kyç për operacionalizimin dhe zbatimin e Strategjisë. Ky dokument do të vehet në shqyrtim publik pas konsolidimit të rekomandimeve që do të mbledhen me rastin e konsultimit publik të këtij drafti të Strategjisë.

Plani i Veprimit i kësaj Strategjie konkretizon për secilin objektiv strategjik masat dhe veprimet orientuese, trupat koordinues dhe subjektet e definuara si institucione ose/dhe grupe ndër-institucionale/multisektoriale për zbatimin e tyre, afatet kohore dhe burimet materiale të nevojshme për zbatim, si dhe indikatorët e monitorimit të zbatimit.

Plani i Veprimit definon masat dhe veprimet që janë plotësisht apo pjesërisht pjesë e politikave dhe strategjive ekzistuese dhe të njejtat i kualifikon si:

- i) të zbatueshme brenda afatit trevjeçar, me ç'rast merr si orientim Kornizën Afatmesme të Shpenzimeve 2015-2018 dhe vlerësimin e kornizave buxhetore sektoriale që do të përgatiten nga subjektet e përcaktuara si institucione/grupe përgjegjëse për zbatim;
- ii) të zbatueshme brenda afatit dhjetëvjeçar të kësaj Strategjie, që do të definojnë më tej nëpërmjet strategjive sektoriale dhe planeve të veprimit të hartuara nga institucionet e trashëgimisë kulturore në përputhje me kompetencat e tyre për planifikim dhe veprim strategjik sektorial;
- iii) me zbatueshmëri që shkon përtej afatit të kësaj Strategjie, e që përmbledh veprime të proceseve të vazhdueshme të cilat garantojnë integrimin e trashëgimisë kulturore në agjendat e zhvillimit të qëndrueshëm urban, ekonomik, kulturor dhe social të Republikës së Kosovës. Në këtë kuadër, Strategjia duhet të kuptohet si një plan dinamik i hapur ndaj ndryshimeve, për t'iu përgjigjur kërkesave dhe pikëpamjeve në ndryshim në nivel kombëtar dhe ndërkombëtar.

Bartës i zbatimit të Planit të Veprimit është MKRS, njësitë e saj organizative përgjegjëse për mbrojtjen dhe ruajtjen e trashëgimisë kulturore dhe institucionet vartëse të saj, si dhe organet e tjera relevante qendrore, institucionet, agjencionet dhe institutet publike, komunat dhe organizatat e tjera.

B. Financimi i aktiviteteve:

Zbatimi i Strategjisë do të financohet nga:

- a) Buxheti i Kosovës, i cili mbetet burimi kryesor i financimit në fushën e trashëgimisë kulturore;
- b) fondet e buxhetit të qeverisjes komunale;
- c) fondet e IPA-s dhe të programeve të BE-së (në këtë kuadër, është e rëndësishme që të fuqizohen kapacitetet absorbuese institucionale në të gjitha nivelet);
- d) donacionet dhe burimet e tjera vendore dhe ndërkombëtare të financimit;
- e) incentivat në fushën e zhvillimit të qëndrueshëm dhe turizmit kulturor që dalin nga programet sektoriale të ministrive të caktuara (MKRS, MTI, MZHE, MAPL, MASHT, etj.);
- f) të hyrat vetanake të institucioneve/aksionarëve dhe nga konsumatorët (tarifat e hyrjes në lokalitete të trashëgimisë kulturore, aktivitete turistike dhe hotelierike, shitja e suvenireve dhe materialeve promovuese, etj.);
- g) sponzorimet e veprimeve konkrete nga sektori privat i biznesit mbështetur në konceptin e përgjegjësisë korporative;
- h) alokimi i financave nga të gjithë pjesëmarrësit në zbatimin e Strategjisë, sipas aktiviteteve dhe pjesëmarrjes së tyre në planet specifike të veprimit.

Vlerësimi më i përafërt i burimeve financiare në dispozicion do të bazohet në një analizë të burimeve në dispozicion dhe burimeve të mundshme, si dhe planeve të veprimit. Për zbatim efikas, Strategjia përcakton krijimin e mekanizmave strukturor, siç është Fondi për intervenime emergjente, etj, duke siguruar pjesëmarrjen e të gjitha komuniteteve të prekura.

Buxhetet e përafërta për secilin objektiv do të pasqyrohen në Planin Orientues të Veprimit, dhe do të konkretizohen duke marrë për bazë:

- i) buxhetet e alokuara për veprimet/aktivitetet që janë pjesë e proceseve aktuale, të reflektuara pjesërisht në Kornizën Afatmesme të Shpenzimeve 2015-2018, si dhe burimet financiare të siguruara nga mbështetjet strukturore financiare dhe donacionet;
- ii) buxhetet e nevojshme dhe afatet për sigurimin e tyre për veprimet/aktivitetet e reja që propozohen si të nevojshme për avancim të proceseve ekzistuese dhe zbatimin efektiv të objektivave të Strategjisë.

C. Mekanizmi për Monitorim të Zbatimit të Strategjisë:

Zbatimi i Strategjisë Kombëtare për Trashëgiminë Kulturore 2017-2027 varet në masë të madhe nga bashkëpunimi ndërinstytucional dhe shumësektorial, nga përfshirja e një numri subjektsh në zbatimin e masave dhe veprimeve, si dhe nga monitorimi i vazhdueshëm i proceseve dhe dinamikave të përcaktuara për çdo orientim strategjik. Në këtë funksion, kjo Strategji, e bazuar në nevojën për zbatim sistematik dhe të hapur, si dhe konform praktikave të mira, ordinon krijimin e një Komiteti Monitorues për Zbatimin e Strategjisë Kombëtare për Trashëgimi Kulturore (KMZ-SKTK) 2015-2025, që për qëllim ka monitorimin e progresit dhe kontrollin e veprimeve që çojnë në zbatimin e objektivave strategjike.

Ministri i MKRS me vendim të veçantë përcakton themelimin dhe përgjegjësitë e këtij Komiteti (monitorimi i progresit të zbatimit të planeve të veprimit, identifikimi i faktorëve të rrezikut në zbatim dhe të masave lehtësuese, përditësimi konform kërkesave të reja, organizimi i takimeve vjetore me publikun, pjesëtarë të komunitetit të trashëgimisë kulturore dhe palë të interesuara në zbatimin, monitorimin dhe vlerësimin e Strategjisë, etj), si dhe sistemin e komunikimit dhe përgjegjësitë për raportim dhe monitorim të subjekteve të definuara si institucione ose/dhe grupe ndërinstytucionale, përgjegjëse për zbatimin e objektivave strategjike. Përbërja e Komitetit Monitorues do të sigurojë përfaqësimin e të gjitha komuniteteve të Kosovës.

An aerial photograph of a large-scale construction site. The site is characterized by a dense grid of concrete foundations and roads, forming a complex layout. The ground is a mix of brown earth and green grass. In the background, there are some buildings and a road. The overall scene suggests a major infrastructure or residential development project.

7. PLANI I VEPRIMIT:
STRATEGJIA KOMBËTARE PËR
TRASHËGIMINË KULTURORE
2017-2027

<h1 style="margin: 0;">1</h1> <h2 style="margin: 0;">AVANCIMI I KORNIZES LIGJORE DHE INSTITUCIONALE</h2> <p style="margin: 0;">Investimi në institucionet e trashëgimisë kulturore dhe në sistemin e mbrojtjes ligjore</p>			
OBJEKTIVI	MASAT Alternativat	INDIKATORËT veprimet orientuese	ZBATIMI Aktorët /afati
1.1. Avancimi, harmonizimi dhe zbatimi i legjislacionit	[1.1.1] Kompletimi i legjislacionit, harmonizimi i Ligjit dhe akteve ligjore të trashëgimisë kulturore me ligjet tjera të Kosovës	<ul style="list-style-type: none"> - Avancimi i legjislacionit për trashëgiminë kulturore dhe muzetë * - Hartimi i akteve nënligjore; - Hartimi i Strategjive sektoriale; - Zbatimi efektiv i politikave të trashëgimisë kulturore; - Kompletimi dhe harmonizimi sistematik i legjislacionit të trashëgimisë kulturore me ligjet tjera të Kosovës; - Hartimi i komentarit të provizioneve ligjore që e rregullojnë trashëgiminë kulturore në legjislacionin Kosovar; 	MKRS/ institucionet vartëse (2017-2027) MKRS/ Ministritë përkatëse (2017-2018)
	[1.1.2] Përafrimi i vazhdueshëm i legjislacionit për trashëgiminë kulturore me Legjislacionin e BE-së	<ul style="list-style-type: none"> - Kompletimi dhe harmonizimi sistematik i legjislacionit të trashëgimisë kulturore me ato të BE-së; - Ratifikimi i kartave të KE-së për trashëgiminë kulturore; 	MKRS / Qeveria e Kosovës (2017-më tej)
	[1.1.3] Zbatimi efektiv i legjislacionit dhe politikave për trashëgiminë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Vendosja e mekanizmave të monitorimit dhe zbatimit, - Menaxhimi i zbatimit, - Themelimi i Inspektoratit të Trashëgimisë Kulturore, * - Kthimi i thesarit arkeologjik dhe etnologjik të Kosovës dhe i dokumentacionit arkivor të trashëgimisë kulturore nga Serbia; 	Qeveria / MKRS / Institucionet vartëse (2017-2018)
	[1.1.4] Anëtarësimi në organizatat ndërkombëtar	<ul style="list-style-type: none"> - Anëtarësimi në rrjetet rajonale dhe Evropiane; - anëtarësimi në organizatat ndërkombëtare, me fokus në UNESCO; - Ratifikimi i konventave të UNESCOs; - Vendosja e sistemit të vlerësimit të Trashëgimisë Kulturore (valorizimi) konform kriterëve për Trashëgiminë Kulturore Botërore; 	Qeveria / MKRS/ ministritë tjera (2017-2027)

1.2. Zhvillimi i institucioneve të trashëgimisë kulturore	[1.2.1] Përmirësimi i infrastrukturës fizike dhe teknike të institucioneve të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Përmirësimi i vazhdueshëm i kushteve fizike dhe teknike; - Krijimi i koleksionit kombëtar të trashëgimisë së luajtshme;** - Krijimi i sistemeve dhe mjeteve të bazuara në TIK; - Mirëmbajtja, përditësimi dhe avancimi i formave dhe mjeteve të komunikimit publik, përfshirë ueb faqet e institucioneve të trashëgimisë kulturore; 	MKRS / Institucionet vartëse (2017-2018)
	[1.2.2] Reformimi dhe rrjetëzimi i institucioneve të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Definimi i statusit të institucioneve publike të trashëgimisë kulturore; * - Themelimi i Muzeut Arkeologjik, Etnologjik dhe Historisë së Natyrës; * - Funkcionalizimi i plotë dhe rrjetëzimi i institucioneve të trashëgimisë kulturore; 	Qeveria / MKRS (2017-2027)
	[1.2.3] Transparenca dhe llogaridhënia	<ul style="list-style-type: none"> - Mirëmbajtja, përditësimi dhe avancimi i formave dhe mjeteve të komunikimit publik, përfshirë ueb faqen zyrtare të MKRS; - Krijimi dhe mirëmbajtja e faqeve të institucioneve të trashëgimisë kulturore; 	MKRS / Institucionet vartëse (2017-2018)
	[1.2.4] Partneriteti me institucionet homologe në rajon dhe më gjerë	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i partneriteteve në fushat specialistike të trashëgimisë kulturore: gjërmim, konservim/restaurim, inventarizim, buxhetim, edukim; - Vazhdimi i bashkëpunimit rajonal për rehabilitimin e trashëgimisë rajonale - Procesi i Ljublanës II †; 	MKRS / Institucionet vartëse (2017-më tej)

1.3. Inventarizimi dhe digjitalizimi i trashëgimisë kulturore	[1.3.1] Mirëmbajtja dhe avancimi i bazës digjitale të të dhënave	<ul style="list-style-type: none"> - Digjitalizimi i tërësishëm i trashëgimisë kulturore të Kosovës dhe avancimi i sistemit të Trashëgimisë Digjitale; - Plotësimi në vazhdimësi i DTK-së; - Unifikimi dhe referencimi i të dhënave të DTK sipas parimeve udhëheqëse të BE-së dhe kritereve të UNESCO-s; 	MKRS/ Institucionet vartëse (2017-2018)
	[1.3.2] Plotësimi i listës me kategorinë e trashëgimisë shpirtërore dhe peisazheve kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Përnjohja/hulumtimi, dokumentimi dhe valorizimi i trashëgimisë shpirtërore dhe peisazheve kulturore; - Krijimi i Listës vetjake ose plotësimi i Listës me këto dy kategori të trashëgimisë kulturore; - Krijimi i modelit të dosjes për mbrojtje të përhershme sipas parimeve, udhëzimeve dhe kritereve të UNESCO-s; 	MKRS, Institucionet vartëse/KKTK (2017-2018)
	[1.3.3] Mirëmbajtja e vazhdueshme e listës së përkohshme dhe krijimi i Regjistrin Nacional	<ul style="list-style-type: none"> - Përditësimi i vazhdueshëm i Listës së Trashëgimisë kulturore të Kosovës - Vazhdimi i procesit të vënies në mbrojtje të përhershme të aseteve; - Vendosja e platformës procedurale për Regjistrin Nacional; - Mirëmbajtja dhe publikimi i listës së aseteve të mbrojtura; 	MKRS, Institucionet vartëse/KKTK (2017-2018)
	[1.3.4] Integrimi i lokaliteteve të trashëgimisë së ndërtuar në sistemet e të dhënave kombëtare	<ul style="list-style-type: none"> - Integrimi i të dhënave hartografike dhe numerike në sistemin e agjencioneve kombëtare/ rajonale: Gjroportali / Agjencia Kadas-trale e Kosovës; Agjencia e Statistikave të Kosovës, etj. 	MKRS / MMPH/ Agjencitë (2017-2018)

* Prioritet strategjik i Qeverisë së Kosovës, “Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës 2015-2018”

† Veprim kyç strategjik i dimensionit [G]“Kultura dhe Sektorët Kreativ”, “Strategjia e Evropës Juglindore 2020 për Punësim dhe Prosperitet në Perspektivën Evropiane (SEE 2020)”

** Orientimet strategjike dhe politikat për trashëgiminë kulturore të MKRS, 2010

2	QASJA E INTEGRUAR NË TRASHËGIMINË KULTURORE, DREJT ZHVILLIMIT TË QËNDRUESHËM Trashëgimia kulturore bëhet resurs i zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik, shoqëror dhe kulturor nëpërmjet bashkëpunimit ndërinstytucional dhe multisektorial		
OBJEKTIVI	MASAT Alternativat	INDIKATORËT veprimet orientuese	ZBATIMI Aktorët /afati
2.1. Ruajtja dhe menaxhimi efektiv i aseteve të trashëgimisë kulturore si parakusht për zhvillim të qëndrueshëm	[2.1.1] Vazhdimi dhe avancimi i programit për intervenime emergjente, duke garantuar të drejtat e pronarëve, poseduesve dhe shfrytëzuesve të pronave kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Themelimi i Fondit për Intervenimeve Emergjente; - Përfundimi i procesit të rindërtimit të objekteve ortodokse serbe në bazë të Raportit të KE (2012); - Krijimi i sistemit për vlerësim dhe parandalim tërëzikut ndaj trashëgimisë kulturore; - Hartimi dhe zbatimi i Programit të Mbrojtjes Preventive; - Krijimi i listës së prioriteteve për intervenim mbi bazën e konsultimeve paraprake, shkallës së rrezikshmërisë, analizën buxhetore për ndërhyrje emergjente ose/dhe preventive dhe mirëmbajtje vjetore; 	Qeveria/MKRS (2017-2018) MKRS / institucionet vartëse (2017-2027)
	[2.1.2] Monitorimi dhe mirëmbajtja e vazhdueshme e aseteve të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Ridefinimi i sistemit të monitorimit dhe mirëmbajtjes së vazhdueshme; - Hartimi dhe zbatimi i planeve për monitorim dhe mirëmbajtje të vazhdueshme; - Avancimi i sistemit të raportimit mbi gjendjen e aseteve në mbrojtje ligjore dhe të zonave të tyre mbrojtëse (zonat e kontaktit, sipas ligjit); 	Qeveria / MKRS/ MMPH/ institucionet vartëse (2017-më tej)
	[2.1.3] Hartimi i planeve të menaxhimit dhe caktimi i njësive menaxhuese për lokalitetet madhore të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Ridefinimi i sistemit të menaxhimit sipas mandateve të institucioneve të trashëgimisë kulturore ; - Themelimi i parqeve të hapura arkeologjike në lokalitetet e Ulpianës dhe të Dresnikut * - Hartimi dhe zbatimi i planeve të menaxhimit sipas vendimeve për mbrojtje të përhershme dhe prioriteteve vjetore; 	Qeveria / MKRS / Institucionet vartëse (2017-2018)
	[2.1.4] Përmirësimi i qasjes publike dhe promovimi i përdorimeve të qëndrueshme të aseteve të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Hartimi i programit, kalendarit, orareve dhe rregullave për qasje publike në asetet e trashëgimisë kulturore, në konsultim me pronarët, poseduesit dhe shfrytëzuesit e pronave kulturore, sipas rregullores së MKRS për qasjen publike; - Inkurajimi dhe promovimi i pilot projekteve për përdorim të qëndrueshëm të aseteve të trashëgimisë arkitekturore si pika të inovacionit dhe kreativitetit, dhe si qendra të artizanateve, mjeshtërve, dhe operatorëve turistik; 	Qeveria / MKRS / ministrinë tjera (2017-2027)

2.2. Përfshirja e trashëgimisë kulturore në agjendën e zhvillimit të qëndrueshëm	[2.2.1] Identifikimi dhe mbrojtja ligjore e peisazheve kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Studimi multidiciplinar, kualifikimi dhe definimi i peisazheve kulturore në harmoni me parimet e Konventës Evropiane për Peisazhet (2000),** - Identifikimi, dokumentimi dhe zonimi funksional i peisazheve kulturore - Mbrojtja ligjore dhe monitorimi i vazhdueshëm i peisazheve kulturore, - Definimi i politikave, masave ligjore dhe financiare për ruajtjen e lokaliteteve të pambrojtura;*** 	MKRS / Institucionet vartëse/ KKTK (2017-2018)
	[2.2.2]Përfshirja e peisazheve kulturore në mekanizmat e planifikimit dhe të menaxhimit të zhvillimeve socio-ekonomike dhe hapësinore	<ul style="list-style-type: none"> - Hartimi i një programi/strategjie në nivel vendi për përfshirjen e peisazheve kulturore në agjendën e zhvillimit të qëndrueshëm, në përputhje me kriteret e Konventës Evropiane dhe prioritetet e Kosovës për zhvillim të qëndrueshëm hapësinor/urban dhe ekonomi të hapur dhe konkurruese; - Përfshirja e peisazheve kulturore në mekanizmat e planifikimit dhe të menaxhimit të zhvillimeve socio-ekonomike dhe hapësinore në nivel qendror dhe komunal; - Menaxhimi i peisazheve kulturore sipas parimeve ndërkombëtare dhe planeve/projekteve qëburojnë nga programi/strategjia dhe dokumentet e planifikimit socio-ekonomik dhe hapësinor në nivel qendror dhe komunal. 	Qeveria / MKRS/ MMPH/ MZHE/ MTI / MAPL (2017-2027)
	[2.2.3] Promovimi i turizmit të qëndrueshëm në zonat dhe lokalitetet e trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Përvetësimi i Kartës së BE-së për turizmin kulturor (2007) dhe dokumenteve tjera doktrinare të nivelit ndërkombëtar, si dhe promovimi i parimeve ndërkombëtare në politikat dhe praktikat e turizmit të qëndrueshëm kulturor; - Hartim i agjendave dhe ofertave lokale për turizëm kulturor në zonat dhe lokalitetet e trashëgimisë kulturore; 	Qeveria / MKRS/ MMPH/ MZHE/ MTI/ MAPL (2017-2027)

2.3. Krijimi dhe asociimi në platformat e bashkëpunimit	[2.3.1] Bashkëpunimi multisektorial dhe ndërinstytucional në planifikim dhe menaxhim të qëndrueshëm projekteve zhvillimore / investimeve kapitale	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimin e mekanizmave për bashkëpunim sistematik dhe tematik në nivel kombëtar; - Avancimi i kapaciteteve të bashkëpunimit ndërsektorial të institucioneve të trashëgimisë kulturore; - Fuqizimi i bashkëpunimit ndërsektorial midis institucioneve të trashëgimisë kulturore dhe institucioneve, organizatave dhe shoqatave publike dhe private, të angazhuara në projekte zhvillimore dhe investime strategjike në fushën e trashëgimisë kulturore; - Hartimi i strategjisë kombëtare për bashkëpunim ndërinstytucional mbi zhvillimin dhe menaxhimin e projekteve, me fokus në përdorimin efektiv dhe të qëndrueshëm të trashëgimisë kulturore; 	Qeveria / MKRS/ MMPH/ MZHE/ MTI/ MAPL/ institucionet vartëse (2017-2027)
	[2.3.2.] Bashkëpunimi ndërkomunal në planifikim dhe menaxhim të qëndrueshëm të territoreve dhe itinerareve ndërkomunale të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Përkrahja e bashkëpunimit rajonal në fushën e trashëgimisë kulturore nëpërmjet Qendrave Rajonale të Trashëgimisë Kulturore dhe Planeve Rajonale të TK; - Fuqizimi i bashkëpunimit efektiv me komunat në fushën e trashëgimisë kulturore me fokus në planifikimin, zbatimin dhe menaxhimin e projekteve; - Promovimi dhe përkrahja e pilot projekteve ndërkomunale për menaxhim të rajoneve dhe itinerareve të trashëgimisë kulturore; 	MKRS/MAPL/ institucionet vartëse/ komunat (2017-2027)
	[2.3.3.] Bashkëpunimi ndërkufitar në planifikim dhe menaxhim të qëndrueshëm të projekteve që promovojnë diversitetin kulturor dhe identitetin evropian të rajonit	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimin e mekanizmave për bashkëpunim sistematik dhe tematik në nivel rajonal dhe ndërkombëtar; - Thellimi i bashkëpunimeve kulturore ndërkufitare me vendet fqinje; - Promovimi i diversitetit kulturor të Kosovës në platformat rajonale me qëllim të fuqizimit të identitetit evropian të rajonit; - Hartimi i një oferte të përbashkët turistike me Republikën e Shqipërisë për vizitorët dhe investitorët e huaj si dhe për diasporën shqiptare.*, † ‡ - Hartimi i ofertave të përbashkëta të turizmit kulturor me vendet fqinje dhe të tjerat në rajon. † 	Qeveria/ MKRS/ ministritë përkatëse/ komunat (2017-më tej)

* Prioritet strategjik i Qeverisë së Kosovës, “Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës 2015-2018”

** Dokumenti strategjik mbi konservimin e integruar: veprim strategjik nr.13, 14.

*** Dokumenti strategjik mbi konservimin e integruar: veprim strategjik nr.5.

† Korrespondon me orientimin B3) të Planit të Punës për Kulturë të BE-së (2015-2018): “Vlerësimi dhe parandalimi i rrezikut për ruajtjen e trashëgimisë kulturore nga efektet e fatkeqësive natyrore dhe kërcënimet e shkaktuara nga veprime njerëzore. Hartësimi i strategjiave dhe praktikave ekzistuese në nivel kombëtar. Mbi-shfrytëzimi, ndotja, zhvillimi i paqëndrueshëm, zonat e konfliktit dhe katastrofat natyrore (zjarri, vërshimet, tërmeti) janë ndër elementet që merren parasysh”

‡ Korrespondon me orientimin C3) të Planit të Punës për Kulturë të BE-së (2015-2018): “Turizmi Kulturor i Qëndrueshëm”.

3

PËRFSHIRJA E TRASHËGIMISË KULTURORE NË PLANET ZHVILLIMORE

Konservimi i integruar i bazuar në plane të zhvillimit dhe menaxhimit dhe në projekte të qëndrueshme e zëvendëson qasjen e deritanishme të bazuar në veprime konservuese-restauruese

OBJEKTIVI	MASAT Alternativat	INDIKATORËT veprimet orientuese	ZBATIMI Aktorët /afati
3.1. Fuqizimi i konservimit të integruar si koncept fundamental për zhvillim të qëndrueshëm	[3.1.1] Përditësimi i dokumentit strategjik të MKRS mbi Konservimin e Integruar	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i grupit punues për” hartimin e Planit të Veprimit për shqyrtimin e dokumentit strategjik; - Zbatimi i planit të veprimit me pjesëmarrje tematike dhe gjithëpërfshirëse; - Hartimi dhe miratimi i dokumentit të përditësuar si: “Strategjia e Kosovës për Konservimin e Integruar të Trashëgimisë Kulturore”. 	MKRS/ MMPH/ MAPL/ / institucionet vartëse 2017-2018
	[3.1.2] Zhvillimi i politikave dhe instrumenteve për planifikimin dhe menaxhimin e integruar dhe efektiv të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Identifikimi dhe përshtatja funksionale e rekomandimeve për konservimin e integruar, të definuara në dokumentet doktrinare ndërkombëtare; - Krijimi i njësisë së përhershme ndërinstitucionale për hartim të politikave dhe instrumenteve për planifikim dhe menaxhim të integruar; - Hartimi i “Kodit të praktikës për konservim të Integruar” * 	Qeveria / MKRS/min- istritë tjera / institucionet vartëse / Komunat (2017-2027)
	[3.1.3] Krijimi i një kornize eksperimentimi për planifikim territorial dinamik dhe sistematik	<ul style="list-style-type: none"> - Shqyrtimi i Planeve Rajonale të Trashëgiminë Kulturore, me pjesëmarrje tematike dhe gjithëpërfshirëse; - Hartimi dhe miratimi i programeve zhvillimore me fokus fuqizimin e identitetit territorial, sipas parimeve evropiane; - Promovimi i teknikave inovative për zhvillim me fokus sigurimin dhe mbrojtjen e karakterit natyror, historik, kulturor dhe peizazhor të territorit;† - Inkurajimi i projekteve pilot në funksion të implementimit të Planeve Rajonale; 	MKRS / MMPH/ MAPL/In- stitucionet vartëse (2017- më tej)

3.2. Përfshirja e trashëgimisë kulturore në politikat dhe dokumentet kombëtare të planifikimit hapësinor	[3.2.1] Përditësimi i provizioneve të trashëgimisë kulturore në dokumentin e Planit Hapësinor të Kosovës dhe përfshirja e saj në Hartën Zonale të Kosovës	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i grupit punues për” shqyrtimin e përfshirjes së trashëgimisë kulturore në Planin Hapësinor të Kosovës”; - Unifikimi dhe miratimi i formatit të integruar për prezantim hartografik dhe përshkrimor të trashëgimisë kulturore në Hartën Zonale të Kosovës sipas legjislacionit në fuqi (Ligji për Planifikimin Hapësinor, kuadri ligjor i ZVM-ve); 	MKRS / MMPH/ KKTK/ Institucionet vartëse (2017-2018)
	[3.2.2] Identifikimi / fuqizimi i masave administrative, financiare dhe edukative të konservimit të integruar, dhe përfshirja e tyre në politikat kombëtare	<ul style="list-style-type: none"> - Identifikimi dhe përfshirja e procedurave administrative të konservimit të integruar në planet dhe projektet zhvillimore kombëtare; - Hartimi i “Planeve Ndërsektoriale për Veprim” dhe përfshirja e tyre në korniza të integruara buxhetore; - Mbështjetja e projekteve studimore dhe zhvillimore, si dhe fushatave edukative mbi konservimin e integruar; 	Qeveria / MKRS / ministrië tjera/ Institucionet vartëse (2017- më tej)
	[3.2.3] Avancimi / koordinimi i masave legjislative për parandalim të zhvillimit të pakontrolluar urban dhe rural	<ul style="list-style-type: none"> - Hulumtimi i indikatorëve të zhvillimit të pakontrolluar urban dhe definimi i masave për integrimin urban dhe trajtimin e ndërtimeve pa leje në suaza të planeve komunale; - Hartëzimi i vendbanimeve joformale dhe të zonave urbane/rurale të ndërtimit pa leje. - Fuqizimi i sektorëve të inspektimit në funksion të zbatimit të Ligjit për trajtimin e ndërtimeve pa leje; 	MKRS/ MMPH/ institucionet vartëse/ komunat (2017-2018)
	[3.2.4] Fuqizimi i vlerësimit të ndikimit në trashëgiminë kulturore si pjesë e mekanizmit të Vlerësimit të Ndikimit në Mjedis (VNM-së)	<ul style="list-style-type: none"> - Identifikimi i parimeve/masave për mbrojtje të trashëgimisë kulturore nga zhvillimet joadekuate të zonave të mbrojtura urbane dhe rurale, mbështetur në provizionet për “Zonat veçanërisht të mbrojtura” të Ligjit për Vlerësimin e Ndikimit në Mjedis; - Shqyrtimi i Ligjit për Vlerësimin e Ndikimit në Mjedis, për përfshirje të kapitullit të veçantë “Vlerësimi i Ndikimit në Trashëgiminë Kulturore (VNTK)” - Hartimi dhe zbatimi i UA për kriteret e VNTK; 	Qeveria/ MKRS/ MMPH/ AKM (2017-2018)
	[3.2.5] Nxitja e pjesëmarrjes efektive të të gjitha komuniteteve në procesin e planifikimit dhe hartimit	<ul style="list-style-type: none"> - Organizimi i takimeve konsultative dhe tematike me pjesëtarë të komuniteteve dhe grupeve të shoqërisë, me qëllim të avancimit sistematik të politikave dhe dokumentet kombëtare të planifikimit hapësinor; - Përkrahja e tryezave, konferencave, trajnimeve, etj, për fuqizim të përfshires qytetare ne procesin e planifikimit dhe zbatimit të politikave dhe dokumenteve kombëtare të planifikimit hapësinor; 	MKRS / Institucionet vartëse (2017- më tej)

3.3. Përfshirja e trashëgimisë kulturore në dokumentet e planifikimit komunal	[3.3.1] Definimi i zonave/qendrave historike urbane dhe rurale dhe integrimi i tyre në proceset e planifikimit zhvillimor komunal	<ul style="list-style-type: none"> - Hulumtimi dhe studimi shkencor i zhvillimit historik të qyteteve dhe vendbanimeve rurale; - Hartëzimi i sipërfaqeve të mbrojtura; - Definimi i kufijve të qendrave/zonave historike urbane dhe rurale mbi bazën e hulumtimit historik dhe hartëzimit të sipërfaqeve të mbrojtura; - Hartimi i planeve të konservimit si plane rregulluese të hollësishme sipas Ligjit për Planifikim Hapësinor, si dhe komplementimi me metodologjitë e konservimit të integruar që promovojnë nxitjen e kreativitetit dhe të inovacionit, të bazuar në konkurrencën e shëndoshë; 	Komunat/ MMPH/ MKRS/ institucionet vartëse (2017-2018)
	[3.3.2] Përvetësimi i qasjes së integruar ndaj konservimit dhe zhvillimit urban dhe reflektimi i saj në hartën zonale të komunave	<ul style="list-style-type: none"> - Thellimi i bashkëpunimit midis komunave, MKRS, MMPH dhe institucioneve vartëse, me qëllim të zhvillimit të qasjes së integruar ndaj konservimit dhe zhvillimit urban; - Përvetësimi i formatit të integruar për prezantim hartografik dhe përshkrimor të trashëgimisë kulturore në Hartën Zonale të komunave sipas legjisllacionit në fuqi (Ligji për Planifikimin Hapësinor, kuadri ligjor i ZVM-ve); - Përfshirja e procedurave administrative të konservimit të integruar në planet dhe projektet zhvillimore komunale; 	Komunat/ MMPH/ MKRS/ institucionet vartëse (2017-2027)
	[3.3.3] Zhvillimi i pilot projekteve të bazuara në qasjen e integruar konform parimeve dhe praktikave bashkëkohore për konservim, restaurim dhe ripërdorim adaptiv	<ul style="list-style-type: none"> - Hartimi i “Planeve për Veprim” në Konservim të integruar dhe përfshirja e tyre në korniza të integruara buxhetore të komunave; - Zhvillimi i projekteve studimore dhe zhvillimore, si dhe fushatave edukative mbi konservimin e integruar; - Stimulimi i pilot projekteve që promovojnë qasjen e integruar në konservim, restaurim dhe ripërdorim adaptiv të trashëgimisë së ndërtuar; - Nxitja e ekonomisë kreative dhe inovacionit në zonat e mbuluara me plane të konservimit; 	Komunat/ MMPH/ MKRS/ institucionet vartëse (2017-2027)
	[3.3.4] Përvetësimi i qasjes së bazuar në Peisazhin Historik Urban për planifikim dhe menaxhim ndërkomunal të zonave/territoreve më të gjera të trashëgimisë kulturore, sipas rekomandimeve të UNESCO-s (2011)	<ul style="list-style-type: none"> - Hulumtimi dhe studimi shkencor i zhvillimit historik të rajoneve kulturore në nivel komune ose/dhe ndërkomunal; - Definimi i zonave/territoreve më të gjera të trashëgimisë kulturore (sipërfaqeve të mbrojtura dhe zonave të tjera të pambrojtura) në nivel komune ose/dhe ndërkomunal; - Hartimi i Planeve të bazuara në peisazhin urban historik, me qëllim të zhvillimit të integruar dhe menaxhimit të zonave dhe itinerareve kulturore turistike; 	Komunat/ MMPH/ MKRS/ institucionet vartëse (2017-më tej)

* Dokumenti strategjik mbi konservimin e integruar: veprim strategjik nr.6.

† Sipas Parimeve të Zonimit në UA tëMMPH mbi elementet dhe kërkesat themelore për hartimin, zbatimin dhe monitorimin e hartës zonale të komunës: 2.6. (2.6.7) promovimi i teknikave inovative për zhvillim) dhe 2.9. sigurimi i mbrojtjes së karakterit natyror, historik, kulturor dhe peizazhor të territorit të komunës;

4	PROMOVIMI I TRASHËGIMISË KULTURORE Komunikimi dhe promovimi i trashëgimisë kulturore do të nxjerrë në pah vlerat reale socio-kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Kosovës		
OBJEKTIVI	MASAT Alternativat	INDIKATORËT veprimet orientuese	ZBATIMI Aktorët /afati
4.1. Studimi dhe interpretimi i trashëgimisë kulturore	[4.1.1] Studimi dhe interpretimi objektiv dhe inkluziv i vlerave socio-kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të Kosovës	<ul style="list-style-type: none"> - Përfshirja e Kartës për Interpretimin dhe Prezantimin e Lokaliteteve të Trashëgimisë Kulturore (ICOMOS Karta Ename, 2008), si dhe Kartës për Vendet e Sinjifikancës Kulturore (ICOMOS Karta Burra, 2013) në politikat e trashëgimisë kulturore; - Vlerësimi i lokaliteteve të trashëgimisë kulturore sipas Kartës Burra dhe akteve nënligjore të MKRS; - Interpretimin i vlerave socio-kulturore dhe ekonomike sipas Kartës Ename dhe projeksioneve të ekonomisë së turizimit (objektet dhe zonat muzeale, trashëgimia e gjallë, parqet arkeologjike, potenciali për ripërdorimit adaptiv, etj); 	Qeveria/ MKRS/ MMPH/ MZHE/ MTI/ Ministritë tjera/ institucionet vartëse (2017-2018)
	[4.1.2] Rritja e numrit të botimeve, guidave, medimeve virtuale, etj. dhe shpërndarja sistematike në vend dhe në rrafshin ndërkombëtar	<ul style="list-style-type: none"> - Mbështetja dhe botimi i studimeve shkencore multidiciplinare mbi trashëgiminë kulturore; - Vazhdimi i botimeve në gjuhë të ndryshme i materialeve promovuese; - Diversifikimi i mjeteve të komunikimit (televiziv, radiofonik, virtual, multimedial, etj.) - Krijimi i platformës “Prezantojmë Trashëgiminë Kulturore të Kosovës, për desiminim dhe promovim të saj në vend dhe në rrafshin ndërkombëtar; 	Qeveria / MKRS / institucionet vartëse / Komunitat (2017- më tej)
	[4.1.3] Rritja e përdorimit të mediave digjitale dhe rrjeteve online për promovim të trashëgimisë kulturore të Kosovës	<ul style="list-style-type: none"> - Hapja e faqeve turistike për tërë territorin e Kosovës dhe vendet turistike veç e veç *; - Mbështetjeja e faqeve ‘online’ që promovojnë trashëgiminë kulturore të Kosovës ; - Krijimi i platformës “Trashëgimia Virtuale e Kosovës” e cila integron dhe strukturon faqet ‘online’ të institucioneve, sektorit privat, organizatave, shoqatave qytetare, etj; - Anëtarësimi në rrjetet ndërkombëtare për promovim të trashëgimisë kulturore; 	Qeveria / MKRS / MTI/ ministritë tjera/ Agjencitë / komunitat (2017- më tej)

4.2. Zhvillimi i turizmit kulturor në bazë të parimeve të zhvillimit të qëndrueshëm	[4.2.1] Përvetësimi i qasjeve strategjike për zhvillimin e turizmit të qëndrueshëm	<ul style="list-style-type: none"> - Hartimi i politikave ndërinstitucionale për turizëm të trashëgimisë kulturore; - Krijimi i masave ligjore, financiare dhe edukative për turizmin e qëndrueshëm mbështetur në Kartën Evropiane (2007) dhe Udhëzimet Ndërkombëtare për Turizmin e Qëndrueshëm, të promovuar nga UNESCO; 	Qeveria / MKRS / MTI/ ministritë tjera/ Agjencitë / komunat (2017- më tej)
	[4.2.2] Përmirësimi i infrastrukturës turistike, standardizimi dhe shpërndarja hapësinore në linja/pika strategjike në gjithë territorin e Kosovës	<ul style="list-style-type: none"> - Zhvillimi i mëtejme i infrastrukturës që mundëson zhvillimin e turizmit kulturor (krijimi i infoqendrave, lidhja ngjarje-operatorë, sistemi i licencimit etj.);* - Hartimi i udhëzuesve për shenjëzim/ interpretim;** - Standardizimi i pikave të informimit sipas modelit të përzgjedhur dhe shenjëzimi i aseteve/lokaliteteve të trashëgimisë kulturore; - Shpërndarja hapësinore e infrastrukturës turistike në linjat/pikat strategjike (aerporte, stacione treni/autobusi, qendra qytetesh, etj.); 	Qeveria / MKRS/MTI / ministritë tjera/ komunat (2017- më tej)
	[4.2.3] Krijimi i simbolikës reprezentative për asetet dhe lokalitetet madhore të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Organizimi dhe mbështetja e konkurseve të hapura për krijimin e simboleve reprezentative të aseteve dhe lokaliteteve të trashëgimisë kulturore të Kosovës; - Krijimi i grupit ndërsektorial për klasifikim dhe plasim të simboleve identitare (në: pullat postale, prodhimet vendore, ekipet e përfaqësimit, etj.) - Hartimi i Planit të Veprimit për kampanjë komunikimi;** - Trajnimi i specialistëve për komunikim; ** 	Qeveria / MKRS/MTI/ ministritë tjera/ komunat (2017- më tej)
	[4.2.4] Promovimi i gastronomisë lokale tradicionale si prodhim turistik	<ul style="list-style-type: none"> - Identifikimi, dokumentimi dhe mbrojtja e gastronomisë tradicionale të Kosovës; - Mbështetja dhe promovimi i botimeve të kulinarisë lokale; - Investime për avancimin e gastronomisë lokale dhe shfrytëzimin e saj si prodhim turistik* - Inkurajimi i “Muajit të ushqimit tradicional vendor”; - Krijimi i menysë tradicionale reprezentuese (për raste të festave, protokoleve kombëtare në Kosovë dhe ambasadat e Kosovës, etj); 	Qeveria / MKRS/MTI/ ministritë tjera/ komunat (2017- 2027)
	[4.2.5] Marketimi dhe brendimi i vlerave sinjifikante kulturore dhe socio-ekonomike të trashëgimisë kulturore dhe promovimi i tyre sipas parimeve globale të zhvillimit të qëndrueshëm ekonomik	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i rrjetit/asociacionit të Trashëgimisë kulturore të qyteteve të Kosovës - Inkurajimi i anëtarësimit në rrjetet dhe asociacionet ndërkombëtare për marketim të qyteteve dhe vendeve historike * - Brendimi dhe marketimi i trashëgimisë kulturore të Kosovës në rajon; - Inkurajimi i promovimit me bashkëpunim rajonal nëorganizatat, rrjetet dhe asociacionet evropiane të qyteteve dhe vendeve historike (Aleanca/ Etiketa Evropiane e Trashëgimisë, etj); 	MKRS / Institucionet vartëse (2017- më tej)

<p>4.3. Promovimi i diversitetit kulturor, respektimi dhe mbrojtja e trashëgimisë dhe shprehjes kulturore të komuniteteve të Kosovës</p>	<p>[4.3.1] Promovimi i Konventës së UNESCO-s për mbrojtjen dhe promovimin e diversitetit të shprehjeve kulturore, Deklaratës Univer-sale të UNESCO-s mbi diversitetet kulturore, Konventës së KE-së mbi vlerën e trashëgimisë kulturore për shoqërinë, si dhe dokumenteve tjera relevante dhe praktikave më të mira</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Promovimi i diversitetit kulturor nëpërmjet diseminimit të Konventës dhe Deklaratës së UNESCO-s për Diversitetin Kulturor; - Promovimi i rëndësisë së vlerave të trashëgimisë kulturore për shoqërinë nëpërmjet diseminimit të Konventës së KE-së mbi vlerën e trashëgimisë kulturore për shoqërinë; - Avancimi i politikave kombëtare dhe harmonizimi i tyre me dokumentet e lartëshënuara dhe relevante ndërkombëtare që nxisin respektimin e trashëgimisë kulturore të të gjitha komuniteteve të Kosovës; - Nxitja e praktikave të mira që promovojnë bashkëpunim koherent në fushën e ruajtjes dhe mbrojtjes së trashëgimisë dhe shprehjes kulturore; - Çmimi vjetor për “Diversitet Kulturor të Kosovës” 	<p>Qeveria / MKRS/ ministrinë tjera / komunitat (2017-më tej)</p>
	<p>[4.3.2] Respektimi dhe mbrojtja e trashëgimisë dhe shprehjes kulturore të komuniteteve të Kosovës</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Mbështetja e projekteve studimore dhe zhvillimore, si dhe fushatave edukative dhe të ndërgjegjësimit që promovojnë respektimin dhe mbrojtjen e trashëgimisë dhe shprehjes kulturore të komuniteteve të Kosovës; - Krijimi i Fondacionit për organizimin e konferencës vjetore tradicionale: Trashëgimia (dhe turizmi kulturor / dhe vlerat tona të përbashkëta/ etj); 	<p>MKRS/ institucionet vartëse/ komunitat (2017-2027)</p>
	<p>[4.3.3] Vazhdimi i bashkëpunimit me KMZ dhe Kishën Ortodokse Serbe, si dhe promovimi i veprimeve konkrete dhe i respektit dhe besueshmërisë si vlera të shtuara</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Thellimi i bashkëpunimit me KMZ dhe Kishën Ortodokse Serbe; - Promovimi i vlerave të përbashkëta socio-kulturore dhe ekonomike të trashëgimisë kulturore të komuniteteve të Kosovës; - Hartimi i Planit të Veprimit për zhvillim dhe promovim gjithëpërfshirës të turizmit kulturor 	<p>Qeveria/ MKRS/KZM dhe KOS/ Ministrinë tjera/ institucionet vartëse (2017- më tej)</p>

* Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës 2015-2018 Pika 4.2.3. Mbrojtja, ruajtja dhe promovimi i trashëgimisë kulturore; Pika 1.12 Zhvillimi i turizmit

** Dokumenti strategjik mbi konservimin e integruar: Objektivi 6.

5	EDUKIMI, AFTËSIMI DHE PJESËMARRJA AKTIVE NË MBROJTJEN E TRASHËGIMISË KULTURORE Përmirësimi i debatit publik dhe zhvillimi i diskursit kombëtar bashkëkohor në fushën e trashëgimisë kulturore do të kontribuojë në përmirësimin e imazhit Kosovës		
OBJEKTIVI	MASAT Alternativat	INDIKATORËT veprimet orientuese	ZBATIMI Aktorët / afati
5.1. Përmirësimi i “qasjes për të gjithë” në trashëgiminë kulturore	[5.1.1] Promovimi i Strategjisë Kombëtare për Trashëgiminë Kulturore, me qëllim të fuqizimit të debatit publik dhe ndërgjegjësimit lidhur me objektivat e Strategjisë kombëtare	<ul style="list-style-type: none"> - Botimi i dokumentit të Strategjisë në formë broshure dhe distribuimi në nivel të qeverisjes qendrore dhe lokale, institucione, shoqëri civile dhe sektorin e turizmit; - Takime pune të grupeve në nivel të përgjegjësve për zbatim, me qëllim të diskutimit të masave dhe indikatorëve të Strategjisë, si dhe formave të organizimit dhe implementimit; - Takime pune të grupeve sipas objektivave dhe masave, me qëllim të diseminimit të Strategjisë tek aktorët relevantë të publiku, si dhe identifikimit të veprimeve konkrete në përmbushje të objektivave; - Inkurajimi i pilot projekteve, të cilat mundësojnë promovimin e Strategjisë dhe diseminimin gjithëpërfshirës të objektivave të saj, dhe që mund të shërbejnë si shembuj për transferin e përvojës së fituar në aktivitetet e tjera të Strategjisë. 	MKRS / institucionet vartëse (2017-2018)
	[5.1.2] Përmirësimi i qasjes intelektuale, fizike dhe virtuale në asetet dhe lokalitetet e trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Studimi i gjendjes për qasje gjithëpërfshirëse në trashëgiminë kulturore, me qëllim të identifikimit të mundësive, potenciale dhe kërkesave për avancimin e qasjes; - Inkurajimi i debatit të hapur në lidhje me “qasjen për të gjithë” si segment i rëndësishëm i të drejtave të njeriut dhe si kusht i patjetërsueshëm për edukim kulturor - Mbështetja e projekteve dhe fushatave që e promovojnë qasjen intelektuale, fizike dhe virtuale në të gjitha asetet e trashëgimisë kulturore të Kosovës, sipas kategorive dhe veçantive. 	Qeveria / MKRS / institucionet vartëse / Komunitat (2017-2027)

	<p>[5.1.3] Promovimi i përdorimeve alternative të lokaliteteve të trashëgimisë, me qëllim të fuqizimit të lidhjes midis trashëgimisë kulturore dhe arteve</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Hartimi i një plani për organizim/strukturim të ekspozitave të përhershme dhe të veçanta;* - Promovimi i përdorimeve alternative të lokaliteteve të trashëgimisë për qëllime të ekspozitave, ngjarje kulturore dhe arsimore, prezantim të përvojave dhe teknikave të artit tradicional/popullor etj; - Studimi i gjendjes dhe potencialit përmbajtësor dhe financiar së aseteve të trashëgimisë kulturore me qëllim të funksionalizimit të tyre nëpërmjet konservimit-restaurimit dhe përdorimeve alternative; - Mbështetja e projekteve kulturore dhe edukative që promovojnë fuqizimin e lidhjes midis trashëgimisë kulturore dhe arteve; - Inkurajimi i ngjarjeve kulturore, konferenciale, koncertale; kampeve, shkollave dhe punëtorive, kolonive artistike, etj, në lokalitetet e trashëgimisë kulturore. 	<p>Qeveria / MKRS / Institucionet vartëse (2017-2027)</p>
	<p>[5.1.4] Promovimi i dijeve tradicionale, transferi i kujtesës kolektive dhe rrëfimeve gojore nga brezi i vjetër tek brezi i ri</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Studimi dhe dokumentimi i dijeve tradicionale dhe rrëfimeve gojore; - Një Plan Veprimi për promovim të dijeve tradicionale dhe rrëfimeve gojore në medime dhe platforma të ndryshme ; - Mbështetja e personave/grupeve aktive në praktikim/bartje të dijeve tradicionale; - Mbështetja e pilot projekteve që vënë në skenë, reinterpretojnë dhe e kultivojnë transferin e kujtesës kolektive; 	<p>MKRS / Institutet shkencore/ Institucionet e arsimit (2017-mëtej)</p>

5.2. Përmirësimi i kapaciteteve profesionale te punonjësve të trashëgimisë kulturore	[5.2.1] Specializimi profesional dhe licencimi i palëve të angazhuara në veprimtari konservuese-restauruese	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i asociacionit të ekspertëve të trashëgimisë, me qëllim të krijimit të mekanizimit për licencim të plaëve të angazhuara në veprimtari konservuese-restauruese dhe në menaxhim të trashëgimisë kulturore; - Themelimi dhe avancimi i laboratoreve për konservimin dhe restaurimin të trashëgimisë kulturore * - Mbështetja dhe krijimi i kushteve për specializim profesional në fushën e trashëgimisë kulturore; * - Bashkëpunimi me institucionet homologe dhe qendrat e konservimit në rajon dhe më gjerë; 	MKRS / MMPH/ Institucionet vartëse (2017-2018)
	[5.2.2] Programet trajnuese për ciceronë dhe kuratorë muzeal, menaxherë, laborantë dhe profesionistë të tjerë të fushës	<ul style="list-style-type: none"> - Krijimi i kushteve, mbështetja e vijueshme dhe diversifikimi i programeve trajnuese për ciceronë dhe kuratorë muzeal, menaxherë, laborantë dhe profesionistë të tjerë të trashëgimisë kulturore; - Shpërndarja e balancuar e projekteve trajnuese në kuptimin territorial dhe përmbajtësor, sipas specifikave dhe nevojave të hapësirave dhe rajoneve në tërë Kosovën; - Bashkëpunimi dhe aderimi në institucionet dhe organizatat ndërkombëtare në fushën e trajnimit të profesionistëve të trashëgimisë kulturore; 	Qeveria / MKRS (2017-2027)
	[5.2.3] Zhvillimi i moduleve të edukimit formal dhe joformal, organizimi i hulumtimeve shkencore, debateve dhe konferencave në fushën e trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Zhvillimi i platformës programore për edukimit dhe aftësim formal dhe joformal në sektorin e ruajtjes, trajtimit, përdorimit adaptiv dhe të promovimit të trashëgimisë kulturore; - Konsolidimi kualitativ dhe përmbajtësor i veprimtarive dhe programeve trajnuese të ofruara nga institucionet publike, programet ndërkombëtare dhe shoqëria civile, në kuadër të platformës programore; - Përkrahja e hulumtimeve shkencore, takimeve, debateve, konferencave, tryezave profesionale, shkencore/akademike në fushën e trashëgimisë kulturore; 	MKRS / Institucionet vartëse (2017-më tej)
	[5.2.4] Trajnimi në përdorimin e teknologjive dhe aparaturës teknike për dokumentim dhe trajtim bashkëkohor të trashëgimisë kulturore	<ul style="list-style-type: none"> - Konsolidimi i teknologjive dhe aparaturës teknike për dokumentim dhe trajtim bashkëkohor të trashëgimisë kulturore; - Trajnimi në përdorimin e teknologjive dhe aparaturës teknike në fushën trashëgimisë kulturore; - Krijimi i laboratorit qendror (qendrës) të trashëgimisë digjitale - Krijim i laboratorit qendror (qendrës) për shqyrtim të performancës mjedisore me qëllim të parandalimit të dëmeve në asetet e trashëgimisë kulturore (rilevimi diagnostik me instrumente indirekte jo-invasive); - Përkrahja e prezantimit të rezultateve laboratorike dhe gjetjeve sistematike nga hulumtimet shkencore dhe laboratorike; - Bashkëpunimi dhe aderimi në institucionet dhe organizatat ndërkombëtare në fushën e trajnimit të profesionistëve në përdorim te teknologjive dhe aparaturës teknike; 	MKRS / Institucionet vartëse (2017-më tej)

5.3. Edukimi i gjeneratave te reja mbi trashëgiminë kulturore	[5.3.1] Përfshirja sistematike e trashëgimisë kulturore në kurikulat e sistemit të edukimit	<ul style="list-style-type: none"> - Vendosja e bashkëpunimit afatgjatë dhe të strukturuar me Ministrinë e Arsimit, Shkencës dhe Teknologjisë (MASHT) me qëllim të përfshirjes së trashëgimisë kulturore në kurikulat e sistemin e arsimor në të gjitha nivelet e shkollimit në Kosovë; - Bashkëpunimi me universitete dhe institucionet e hulumtimit dhe arsimin me qëllim të zhvillimit dhe akreditimit të programeve në fushën e trashëgimisë kulturore; - Krijimi i kornizës për edukim të vazhdueshëm teorik dhe të praktikës profesionale në fushën e trashëgimisë kulturore; - Vendosja e lidhjeve akademike dhe aderimi në rrjetet ndërkombëtare ** 	Qeveria / MKRS/ MASHT/ institucionet e arsimit (2017-më tej)
	[5.3.2] Studimi, njohja, arkivimi, dokumentimi i praktikave dhe teknikave të artit tradicional	<ul style="list-style-type: none"> - Themelimi i fondit për kultivimin e artit tradicional; - Një Plan Veprimi për promovim të praktikave dhe teknikave të artit tradicional; - Studimi dhe dokumentimi i zejtarisë dhe artizanateve, - Krijimi i asociacionit të artizanëve dhe aderimi në rrjetet ndërkombëtare; - Mbështetja e pilot projekteve që zbatojnë praktika dhe teknika alternative të frymëzuara në artin tradicional; 	MKRS/ institucionet vartëse/ komunit (2017-2027)
	[5.3.3] Inkurajimi i ideve kreative, filantropisë, bamirësisë	<ul style="list-style-type: none"> - Inkurajimi i traditës, solidaritetit dhe bamirësisë si dhe ideve kreative që synojnë aktivizimin e iniciativave private për të mirën publike dhe me qëllim të përmirësimit të mirëqenies së trashëgimisë kulturore; - Studimi dhe prezantimi i filantropisë kulturore dhe të trashëgimisë kulturore në Kosovë; - Hartimi i një dokumenti pune që specifikon/teston profilin e organizatave të trashëgimisë kulturore në njerën anë, dhe në anën tjetër, skemat e anëtarësisë dhe të miqve të trusteve, fondacioneve, shoqatave dhe klubeve, të rregullimit të sponzorimeve dhe mbledhjes së fondeve dhe donacioneve; - Inkurajimi i Forumit të Filantropisë me qëllim të monitorimit të praktikave të sektorit të bamirësisë dhe sigurimit që ato të adresojnë të mirën publike në mënyrë adekuate. 	MKRS/ ministrinë relevante / Institucionet e arsimit të lartë (Fakultetet juridike) (2017-më tej)

* Orientimet strategjike dhe politikat për trashëgiminë kulturore të MKRS, 2010

**Strategjia e Konservimit të Integruar

8. REFERENCAT

- Deklarata e Politikave Prioritare Afatmesme 2014-2017, Në: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Deklarata_E_politikave_Afatmesme_Prioritare_shqip.pdf
- Deklarata e UNESCO-s për Diversitetin Kulturor (2001), Në: http://cif.icomos.org/pdf_docs/Documents%20on%20line/Heritage%20definitions.pdf
- Dokumenti i UNESCO-s për inkuadrim të trashëgimisë kulturore në Agjendën e Zhvillimit të Qëndrueshëm (Prill 2013). Në: <http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/images/HeritageENG.pdf>
- Dokumenti Strategjik Indikativ për Kosovën / Indicative Strategy Paper For Kosovo* (2014-2020). Në: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20140919-csp-kosovo.pdf
- Dokumenti strategjik i MKRS për Konservimin e Integruar, Në: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Konzervimi_i_Integruar_ne_Kosove.pdf
- Draft-Raporti i Parlamentit Evropian (mars 2015). “Drejt Qasjes së integruar në trashëgiminë kulturore në Evropë” (2014/2149(INI)). Në: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+COMPARL+PE-546.783+01+DOC+PDF+V0//EN&language=EN>
- Propozimi Gjithëpërfshirës për Zgjidhjen e Statusit të Kosovës (26/3/2007), Në: <http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF-CF9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/Kosovo%20S2007%20178.Add1.pdf>
- Letra e institucioneve të Kosovës adresuar Delegacioneve Kombëtare të UNESCO-s (7/10/2015) http://kryeministri-ks.net/repository/docs/Letter_to_UNESCO_National_Delegations.pdf
- EU/CoE Programi i Përbashkët: Përkrahja për Promovimin e Diversitetit Kulturor (PCDK) (2012) Udhëzues për trashëgiminë kulturore. Mjete teknike për mbrojtjen dhe menaxhimin e trashëgimisë. Në: <https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/Kosovo/Publications/Guidelines-ALB.pdf>
- Karta e BE-së për Turizmin Kulturor (2007). Në: <http://www.alcornocales.org/gestor//images/cets/PDF/010FFICIALTEXT.pdf>
- Korniza Afatmesme e Shpenzimeve 2015-2018. Në: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Korniza_Afatmesme_e_Shpenzimeve_2015_-_2017.pdf
- Koichiro Matsuura, UNESCO (2003) Adresimi DG/2003/150, Në: http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/indigenousday2008_UNESCO_en.pdf, dhe <http://whc.unesco.org/en/activities/488>
- Konventa Evropiane për Peisazhet (2000). Në: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Treaties/Html/176.htm>
- Ligji nr. 02/l-88 për trashëgiminë kulturore. Në: <http://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=2533>
- Ligji nr. 04/l-174 për planifikimin hapësinor. Në: <http://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=8865>
- Ligji nr. 04/l-188 për trajtimin e ndërtimeve pa leje. Në: <https://gzk.rks-gov.net/ActDetail.aspx?ActID=8990>
- Marrëveshja e Stabilizim-Asociimit (MSA) me Kosovën, Neni 108. Në: http://ec.europa.eu/enlargement/news_corner/news/news-files/20150430_saa.pdf

- Orientimet Strategjike dhe Politikat e MKRS (2010). Prezentimi në: http://www.mkrs-ks.org/repository/docs/Prezentimi_MKRS_Maj_2010_-_Ministri_Haziri.pdf
- Perspektiva e Zhvillimit Hapësinor Evropian Drejt zhvillimit të balancuar dhe të qëndrueshëm të territorit të Bashkimit Evropian – ESDP (1999). Në: http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/official/reports/pdf/sum_en.pdf
- Plani Hapësinor i Kosovës 2010-2020+, Në: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Plani_Hapesinor_i_Kosoves_2010-2020_shq.pdf
- Plani i Punës për Kulturë i BE-së (2015-2018). Në: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2014.463.01.0004.01.ENG [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG1223\(02\)&from=EN](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014XG1223(02)&from=EN)
- Plani Zhvillimor Strategjik i Ministrisë së Kulturës, Rinisë dhe Sportit 2006-2008
- Programi i Qeverisë së Republikës së Kosovës 2015-2018. Në: http://www.kryeministri-ks.net/repository/docs/Programi_i_Qeverise_2015-2018_10_mars.pdf
- Procesi i Lubjanës në faqen zyrtare të Këshillit të Evropës në: https://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/cooperation/see/irppsaah/ljubljanaprocess_EN.asp
- Public Private Partnerships in the Culture Sector (Partneriti Publik Privat në Sektorin e Kulturës) (2013), UNESCO. Në: <http://www.unesco.org/neë/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/images/PublicPrivatePartnershipENG.pdf>
- Qasja në trashëgiminë kulturore (2011), Raport i Komisionerit të Lartë të Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Njeriut, Raportuesi Special në fushën e të drejtave kulturore. http://www.ohchr.org/Documents/Issues/CulturalRights/Summary_thematic_issues.doc
- Raporti i Progresit 2014 për Kosovën. Në: http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2014/20141008-kosovo-progress-report_en.pdf
- Rekomandimi i UNESCOs për Peisazhin Historik Urban (Historic Urban Landscape-HUL); Rezoluta (2012) , ff. 50-55. Në: <http://unesdoc.unesco.org/images/0021/002150/215084e.pdf#page=52>
- KE (2012), Raporti i Vlerësimit Teknik për Programin e Rindërtimit të Objekteve Ortodokse Fetare të dëmtuara gjatë marsit të vitit 2004 në Kosovë.
- Strategjia e Evropës Juglindore 2020 për Punësim dhe Prosperitet në Perspektivën Evropiane - SEE 2020 . Në: <http://www.rcc.int/files/user/docs/reports/SEE2020-Strategy.pdf>
- Udhëzimet Ndërkombëtare për Turizimin e Qëndrueshëm / International Guidelines for Sustainable Tourism. Në: http://portal.unesco.org/en/ev.php-URL_ID=13970&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html

Fotografitë

- fq.2 : Arben Llapashtica. Volute, Lokaliteti arkeologjik Ulpiana. 2016. N.p.*
- fq.5 : Arben Llapashtica. Fragment nga lokaliteti arkeologjik Ulpiana. 2016. N.p.*
- fq.6 : Arben Llapashtica. Enë qeramike. 2016. N.p.*
- fq.8 : MKRS. Kalaja e Novobërdës. 2015. Databaza e Trashëgimisë Kulturore. Web.*
- fq.11 : IAK. Hyjnesha në Fron. N.d.*
- fq.13 : MKRS. Manastiri i Graçanicës. 2016 Databaza e Trashëgimisë Kulturore, Web.*
- fq.14 : Arben Llapashtica. Fragment nga Lokaliteti Antik i Ulpianës. 2016. N.p.*
- fq.16 : QRTK Prizren. Konkatedralja “Zonja Ndhimëtare”, 2014.*
- fq.16 : MKRS. Xhamia e Sinan Pashës. 2010. Databaza e Trashëgimisë Kulturore, Prizren. Web*
- fq.17 : Ansambli Shota. Ansambli Shota. 2014. N.p.*
- fq.18 : Marcin Szala, Manastiri i Deçanit, 2012*
- fq.20 : MKRS. Ujvara në Grykë të Rugovës. 2016. N.p.*
- fq.23 : MKRS. Konaku i Jashar Pashës. 2016. Databaza e Trashëgimisë Kulturore, Pejë. Web.*
- fq.24 : Arben Llapashtica. Pamje nga Parku Arkeologjik Ulpiana. 2016. N.p.*
- fq.26 : QRTK Prizren. Veshje femrash e Rajonit të Prizrenit. 2016. Lidhja Shqiptare e Prizrenit, Prizren.*
- fq.29 : QRTK Prizren. Kalaja e Prizrenit. 2016. Prizrenit*
- fq.32 : Ombrella. Fibula-Stoli. 2016. Shasivar Begu, n.p.*
- fq.32 : Ombrella. Unaza të ndryshme dhe myhyr. 2016. Shasivar Begu, n.p.*
- fq.35 : MKRS. Kompleksi i Kullave Isa Boletini. 2016. Databaza e Trashëgimisë Kulturore, Boletin. N.p. Web.*
- fq.38 : Ombrella. Fibula-Stoli. 2016. Muzeu i Qytetit, Mitrovicë.*
- fq.41 : QRTK Mitrovicë. Ura e Gurit. 2010. Data Baza e Trashëgimisë Kulturore, Vushtrri. N.p*
- fq.42 : MKRS. Patrikana e Pejës. 2014. Pejë.N.p*
- fq.46 : Arben Llapashtica. Pamje nga Parku Arkeologjik Ulpiana. 2016. N.p.*
- fq.63 : IAK. Nekropoli tumularë në Fshej. N.d.*
- fq.64 : MKRS. Kompleksi Etnologjik Emin Gjiku. 2016. Databaza e Trashëgimisë Kulturore, Prishtinë. Web.*

